

ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ბაბილინა დარსალია

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ინტეგრაციის
ბარიერები ქართულ საზოგადოებაში

ნაშრომი შესრულებულია კულტურის და მედიის სოციოლოგიის
მაგისტრის აკადემიური ხარისხის მოსაპოვებლად

სოციალურ პოლიტიკურ მეცნიერებათა ფაკულტეტი
კულტურის და მედიის სოციოლოგია

ნაშრომის ხელმძღვანელი:

ლია წულაძე - სოციოლოგიის მეცნ. დოქტორი, თსუ ასოცირებული
პროფესორი

თბილისი

2017

ანოტაცია

სამაგისტრო ნაშრომის საკვლევ თემად შევარჩიე შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ინტეგრაციის ბარიერები ქართულ საზოგადოებაში. ჩემს მიზანს წარმოადგენდა გამერკვია თუ რამდენად იყვნენ ინგერირებულნი ისინი პირველად და მეორად ჯგუფებში. კერძოდ ოჯახურ გარემოსა და სამეგობრო წრეში, ასევე მეკვლია მათი ჩართულობა საზოგადოებაში, გამეგო რა პრობლემებს აწყდებიან სამსახურის ძიების პროცესში. ყურადღება გავამახვილე იმ გარემო პირობებზე, რომელიც აუცილებელია მათი ყოველდღიური ცხოვრებისთვის. კვლევის მეთოდად გამოვიყენე სიღმისეული ინტერვიუ. გავესაუბრე შვიდ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირს. კვლევამ აჩვენა რომ შშმ პირების სრულფასოვან ინტეგრაციას ბევრ ფაქტორი აფერხებს. მათ შორის აღსანიშნავია არა მხოლოდ არაადაპტრებული გარემო არამედ საზოგადოების დამკვიდებულება, მათ მიმართ დროთა განმავლობაში ჩამოყალიბებული სტერეოტიპები, მიმართვის ფორმები და ტერმინები. რესპონდენტთა აზრით, მცირე პროგრესი შეიმჩნევა უკეთესობისაკენ, თუმცა პრობლემები მაინც არის და ამ მიმართულებით სოციუმში ბევრი რამ არის გამოსასწორებელი.

Annotation

I have selected the barriers to integration of persons with disabilities in Georgian society as a study issue of Master's thesis. My goal was to clear up how much were they integrated in the first and second groups; namely their involvement in the family and friend environment as well as in the society. To learn the problems they face in the job search process. I focus on environmental conditions that are necessary for their daily lives. I used the interview as a method of research. I interviewed seven disabled persons. The study has shown that many factors hinder the integration of disabled people. Should be noticed not only not adapted environment but also the attitude of the society, the stereotypes, forms and terms of contact that have been established over time. Respondents think that there is a little progress to improvement, but the problems still remains and in this direction a lot of things are to be improved.

Babilina Darsalia

სარჩევი:

Contents

თეორიული ნაწილი.....	12
თავი I. შშმ პირები.....	12
თავი II . არასამთავრობო სექტორის როლი შშმ პირთა ცხოვრებაში.....	18
თავი III. შშმ პირთა სტატისტიკა საქართველოში.....	22
თავი IV. კვლევები შშმ პირთა შესახებ.....	25
ემპირიული ნაწილი.....	29
თავი V. შშმ პირთა ინტეგრაცია პირველად ჯგუფებში.....	29
5.1 ინტეგრაციის პროცესი ოჯახში.....	30
5.1.2 შშმ პირთა ინტეგრირება სამეგობრო წრეში.....	33
5.2 შშმ პირთა ინტეგრაცია მეორად ჯგუფებში.....	34
5.3 შშმ პირთა ინტეგრაცია დასაქმების ბაზარზე.....	38
თავი VI. ღონისძიებები, რომლითაც, შშმ პირების აზრით, უნდა გაუმჯობესდეს შშმ პირების მდგომარეობა.....	41
დასკვნა.....	43
ბიბლიოგრაფია.....	45

შესავალი

პრობლემის დასმა და კვლევის აქტუალობა

თანამედროვე საზოგადოების ერთ-ერთი უპირველეს მიზანს ნებისმიერი ადამიანისთვის განვითარების, თვითრეალიზების თანაბარი პირობების შექმნა წარმოადგენს. მათ შორის მნიშვნელოვანია სპეციალური საჭიროების მქონე პირების მაქსიმალური ინტეგრირება მათ ირგვლივ საზოგადოებაში მიმდინარე პოლიტიკურ-ეკონომიკურ და კულტურულ პროცესებში. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები არიან ადამიანები, რომლებსაც დაავადების, ტრამვის, გონებრივი თუ ფიზიკური დეფექტის შედეგად ჯანმრთელობის მეტ-ნაკლებად მოშლის გამო, დარღვეული აქვთ ორგანიზმის სასიცოცხლო ფუნქცია. ეს განაპირობებს პროფესიულ უნარის სრულ ან ნაწილობრივ დაკარგვას ანდა ყოფაცხოვრების არსებით გამძნელებას, რასაც იგი მიყავს ქმედითუნარიანობის დროებით ან მუდმივ შეზღუდვად და სოციალური დაცვის საჭიროებამდე. როგორც მთელ მსოფლიოში, ასევე საქართველოშიც მოქმედებს გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენცია, რომელიც შეზღუდული შესაძლებლობების გააზრებას ცვლის და მას ადამიანის უფლებებზე, პიროვნების ღირსებასა და ნების ავტონომიურობის პრინციპზე აფუძნებს. ეს ნიშნავს იმას, რომ ყველას აქვს განათლების მიღების, დასაქმების და ყველა სოციალურ აქტივობაში ჩართვის უფლება, მაგრამ საქართველოში ინკლუზიური განათლება ახლა ინერგება და მთელ რიგ ბარიერებს აწყდება. არ არიან გადამზადებულნი მასწავლებლები და არც საჭირო ინფრასტრუქტურით არის აღჭურვილი სკოლები. ვფიქრობ, ფიზიკურ გარემოზე მეტად მნიშვნელოვანია წარმოვაჩინოთ ის კულტურული წინააღმდეგობები, რომლებსაც სპეციალური საჭიროების მქონე პირები განიცდიან. საზოგადოების დამოკიდებულებების შეცვლა ამა თუ იმ საკითხთან დაკავშირებით, საერთო ღირებულებებისა და წეს-ჩვეულებების ჩამოყალიბება, საკმაოდ რთული პროცესია და მრავალი ფაქტორის ზეგავლენას განიცდის. დამოკიდებულებას კონკრეტულ მოვლენასთან დაკავშირებით შეუძლია სასიკეთოდ შეცვალოს არსებული მდგომარეობა. მეორე მხრივ,

სოციუმს თავისი არასწორი ქმედებით ან სრული უმოქმედობით შეუძლია არსებული რეალობის უფრო მეტად გართულება და, შესაბამისად, უარყოფითი შედეგების გამოწვევა.

სახელმწიფოს განვითარებაზე, სამოქალაქო ღირებულებებზე, მის ცნობიერებაზე მსჯელობენ იმის მიხედვით, თუ როგორი დამოკიდებულება აქვს საზოგადოებას შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებისადმი. იმ ადამიანებისადმი, რომლებსაც დამოუკიდებლად უჭირთ გადაადგილება, მოქმედება. საქართველოში ჩანს, რომ თანაგრძნობის ხარისხი საკმაოდ დაბალია. რეალობას თუ გადავხედავთ, ვნახავთ, რომ ადამიანები არიან ნაკლებად სოლიდარულები და მანამდე არ აპროტესტებენ არსებულ ყოფას, სანამ თავად მათ არ შეაწუხებთ. ეს ადრეც ასე იყო და ახლაც ნაწილობრივ ასეა. დღემდე წარსულიდან გადმოყოლილ ნაშთებს ვებრძვით, რომელიც ღრმად არის გამჯდარი ჩვენს რეალობაში. ეს პრობლემაა, რომელიც ხელს უშლის რეალურ ცვლილებებს. საბოჭოთა კავშირის პერიოდში შშმ პირები დისკრიმინირებულნი იყვნენ. ოჯახის წევრები მალავდნენ მათ და არ აჩენდნენ საზოგადოებაში. მიუხედავად სახელმწიფოს მხრიდან მიდგომების ცვლილებისა დღეს საქართველოში განსხვავებულობა მაინც პრობლემად აღიქმება, რაც ნათლად ვლინდება სხვადასხვა უმცირესობისადმი დამოკიდებულებაში. უნდა ითქვას, რომ საბჭოთა პერიოდში სამოქალაქო კულტურის განვითარებისთვის არახელსაყრელი პირობები იყო, შესაბამისად, ამ მიმართულებით არც თუ ისე კარგი გამოცდილება გვაქვს. თუმცა, მიმდინარე ცვლილებების კვალდაკვალ, სამოქალაქო კულტურაც ვითარდება. მოქალაქეობრივი პრინციპების დანერგვა ხელს შეუწყობს საკუთარი მოქალაქეებისათვის, მათ შორის სპეციალური საჭიროების მქონე პირებისთვის, შეიქმნას მატერიალური და ფიზიკური უსაფრთხოების განცდა. იმისათვის, რომ სახელმწიფო ძლიერი იყოს, მნიშვნელოვანია დემოკრატიული ინსტიტუტების გაძლიერება. ასეთი ნაბიჯები მოქალაქეების უფრო მეტად გააერთიანებს და დაახლოვებს. აღსანიშნავია, რომ დასავლური, განსაკუთრებით ევროინტეგრაციის მოსწრაფებების გავლენით, მეტად ტოლერანტული დამოკიდებულებები გაჩნდა შშმ პირებისა და სხვადასხვა უმცირესობის მიმართ. დღეს მეტი აქცენტი კეთდება შშმ პირების დაფინანსებაზე, მათთვის უკეთესი პირობების შექმნაზე, ინერგება ინკლუზიური განათლების სისტემა. ვიცით, რომ დასავლეთ

ევროპის ქვეყნებში, ამერიკაში სპეციალური საჭიროების მქონე პირების უფლებები დაცულია. საქართველოშიც არის მცდელობა იმისა, რომ მოხდეს ასეთი ადამიანების სოციალური ინტეგრაცია. ქვეყანას სურს, რომ დემოკრატიული და განვითარებული სახელმწიფო შექმნას, სადაც დაცული იქნება ადამიანების ფუნდამენტური უფლებები.

გაეროს ადამიანთა უფლებების 2006 წლის კონვენცია ამბობს, რომ მონაწილე სახელმწიფოები აღიარებენ შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებებს, ისარგებლონ ჯანმრთეობის დაცვის მაქსიმალურად მისაღწევი სტანდარტებით, შეზღუდული შესაძლებლობების საფუძველზე აღმოცენებული ყოველგვარი დისკრიმინაციის გარეშე. მონაწილე სახელმწიფოები იღებენ ვალდებულებას, რომ ჯანდაცვის სფერო იქნება ხელმისაწვდომი სპეციალური საჭიროების მქონე პირებისთვის. ასევე, ითვალისწინებენ გენდერულ სპეციფიკას. უფრო კონკრეტულად, მონაწილე სახელმწიფოები შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს უზრუნველყოფენ ჯანდაცვის თანაბარი სტანდარტების, ხარისხის და დონის უფასო მომსახურებითა და პროგრამებით, მათ შორის სექსუალური და რეპროდუქციული ჯანმრთელობის სფეროსა და მოსახლეობაზე გათვლილი საზოგადოებრივი პროგრამების ჩათვლით. შშმ პირებს, შეზღუდული შესაძლებლობების გამო, უზრუნველყოფენ ჯანდაცვის სფეროს აუცილებელი მომსახურებით, დიაგნოსტიკით, შესაბამის შემთხვევაში, კორექციითა და მომსახურებით, რომლის მიზანია შედგომი გართულებების მინიმუმამდე დაყვანა. უნდა ითქვას, რომ მომსახურების ორგანიზებას ახდენენ შშმ პირთა საცხოვრებელ ადგილებთან ახლოს. ჯანდაცვის სფეროს წარმომადგელებს მოეთხვებათ, თანაბარი ხარისხის მომსახურება გაუწიონ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირებს, თავისუფალი და ინფორმირებული თანხმობის საფუძველზე. ადამიანის უფლებების, შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა ავტონომიისა და საჭიროებათა შესახებ ცნობიერების ამაღლებით, ტრენინგებით და კერძო ჯანდაცვის სისტემაში ეროვნული სტანდარტების მიღებით. კონვენცია, უფლებათა ჩამონათვალის გარდა, მსოფლიოს ქვეყნებს სთავაზობს ამ უფლებების განხორციელების მექანიზმებს, რომელიც ყველა დემოკრატიულმა სახელმწიფომ უნდა განავითაროს. ამ სახელმწიფოებს შორის არის საქართველოც,

რომელიც ცდილობს, ევროინტეგრაციის გზაზე ზემოხსენებული სტრანდარტების დანერგვას.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების დასაქმების საკითხი ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი პრობლემაა. მათ სჭირდებათ შემოსავალი იმისთვის, რომ დამოუკიდებლად შეძლონ თავის რჩენა. ბაზარზე კონკურენცია ძალიან მაღალია და ერთ-ერთ ხელისშემშლელი ფაქტორად შეიძლება ჩაითვალოს არასრულფასოვანი განათლება. მიუხედავად იმისა, რომ სახელმწიფოს მხრიდან ინკლუზიურ განათლებასთან დაკავშირებით მნიშვნელოვანი ნაბიჯები გადაიდგა, ის ყველასთვის ხელმისაწვდომი არაა. დაბრკოლებას წარმოადგენს გაბატონებული სტერეოტიპები, რომელიც შშმ პირს არ აძლევს საშუალებას, თამამად გამოჩნდეს საზოგადოებაში. სტერეოტიპებში იგულისხმება, პირველ რიგში, დამოკიდებულება ადამიანების მხრიდან. თითქოს, რადგან ისინი შშმ პირები არიან, არ შეუძლიათ თუნდაც დამოუკიდებლად გადაადგილება, არ ესმით ან არ შეუძლიათ საუბარი, ამიტომ უნდა ისხდნენ სახლში. ეს იგრძნობა ტრანსპორტში, განათლების მიღების პროცესში, სამსახურის ძებნისას და ასე შემდეგ.

კვლევის მიზანი

კვლევის მიზანს წარმოადგენს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების ქართულ საზოგადოებაში სოციალური ინტეგრაციის ბარიერების შესწავლა, კერძოდ, იმის დადგენა, თუ რა პრობლემებს აწყდებიან ისინი ყოველდღიურ ცხოვრებაში და როგორ ახერხებენ მათ მიმართ არსებული კულტურული სტერეოტიპების, როგორც წინააღმდეგობის, დაძლევას.

კვლევის მიზნის მისაღწევად დასმული ამოცანები:

1. რამდენად ინტეგრირებულნი არიან შშმ პირები პირველად ჯგუფებში, როგორცაა ოჯახი; სამეგობრო წრე;
2. რამდენად ინტეგრირებულნი არიან შშმ პირები მეორად ჯგუფებში, კერძოდ, რამდენად ჩართულნი არიან საზოგადოებრივ აქტივობებში და რა სტერეოტიპები უშლით ხელს სრულფასოვან ინტეგრაციაში;

3. რა პრობლემებს აწყდებიან შშმ პირები სამსახურის ძიებისას და დასაქმების ბაზარზე.

ჰიპოთეზა

შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირები ვფიქრობ, რომ არ თვლიან თავს ქართულ საზოგადოებაში ინტეგრირებულად. მათი უმრავლესობა მოკლებულია თვითრეალიზებისა და სრულფასოვანი ცხოვრების შესაძლებლობებს. ამის გამო ისინი თავს არ მიიჩნევენ საზოგადოების სრულფასოვან წევრებად. ძირითადად ხელიშემშლელი ბარიერები, რომელიც არსებობს, ესაა საზოგადოების დამოკიდებულება, რომელიც ხელს უშლის შშმ პირების პირველად და მეორად ჯგუფებში ინტეგრაციას, ნაკლები ურთიერთობა, რომელიც სოციოკულტურულ სტერეოტიპებს უფრო ამყარებს. ხელმისაწვდომობის ნაკლებობა, არაადაპტირებული გარემო. ვფიქრობ, რომ შშმ პირებს აღიქვამენ, როგორც ქველმოქმედების საგანს. თითქოს, რომ მათ სჭირდებათ მუდმივად ზრუნვა, ფინანსური დახმარება, მკურნალობა. ისინი მათთვის მუდმივად იწვევენ სიბრალულის გრძნობას და ამას ღიად გამოხატავენ თავშეყრის ადგილებში. საქართველოში საზოგადოება არ არის ინფორმირებული შშმ პირებთა შესახებ, რაც ხელს უწყობს გარკვეული სტერეოტიპების კიდევ უფრო გაძლიერებას. შშმ პირების მიმართ ქართულ რეალობაში დამკვიდრებული სამედიცინო მოდელი უბიძგებს მათ მიმართ არსებული კულტურული სტერეოტიპების კვლავწარმოებას და, შესაბამისად, ხელს უშლის მათ სოციალურ ინტეგრაციას პირველად და მეორად ჯგუფებსა და დასაქმების ბაზარზე.

კვლევის მეთოდი

ნაშრომი ეფუძნება თვისებრივი კვლევის მონაცემებს, რომელიც 2017 წლის მარტიდან ივნისამდე ჩატარდა.

შერჩევა

კვლევის ფარგლებში, ჩატარდა რვა სიღრმისეული ინტერვიუ შშმ პირებთან იმ მიზნით, რომ შემესწავლა მათი აზრი, თუ რამდენად ინტეგრირებულად თვლიან თავს ქართულ საზოგადოებაში და რა სტერეოტიპები უშლით ხელს მათ სრულად ინტეგრაციაში.

ჩემი მიზანი იყო რესპოდენტებისაგან დეტალური, ღრმა და თანმიმდევრული ინფორმაციის მიღება მათი ცხოვრებისეული გამოცდილების შესახებ, მათი დამოკიდებულებების გაგება გარკვეული მოვლენებისადმი. საინტერესო იყო, ასევე, გამეგო, რა პრობლემებს აწყდებიან სამუშაოს ძიებისას. უნდა ითქვას, რომ საკვლევი თემა მეტად სენსიტიურია და ამან განაპირობა ამ მეთოდის არჩევაც. „სიღრმისეული ინტერვიუ ესაა ნაწილობრივ სტრუქტურირებული ინტერვიუ, რომელიც სადისკუსიო გეგმის საფუძველზე წარმართება და მიზნად ისახავს შეიტყოს, რესპონდენტის არა მხოლოდ დამოკიდებულება და პოზიცია, არამედ მოტივაციები.“

კვლევის ფარგლებში გამოვიყენე მიზნობრივი შერჩევა. მოვიძიე რესპონდენტები, რომლებსაც საქართველოს კონსტიტუციის მიხედვით, მინიჭებული აქვთ შშმ პირის სტატუსი. რესპონდენტთა ასაკი არ იყო შეზღუდული. გამოკითხული შშმ პირების ნაწილი არის დასაქმებული. მათთან დაკავშირება მოხდა სოციალური ქსელის საშუალებით. უნდა ითქვას, რომ რესპონდენტთა უმრავლესობა არ იყო დაბადებიდან ამ სტატუსის მქონე.

მონაცემების მოპოვების და ანალიზის მეთოდები:

თვისებრივი კონტენტ-ანალიზის და ნარატიული ანალიზის საფუძველზე დავაჯგუფე ინტერვიუები, მიღებულმა ინფორმაციამ საშუალება მომცა, აღმომეჩინა გარკვეული მსგავსებები, კანონზომიერებები რესპონდენტთა გამოცდილებას შორის. გამოიყო ასპექტები რესპონდენტების ცხოვრებიდან. გავიგე, თუ როგორია ჩემს მიერ გამოკითხული შშმ პირების თვითაღქმა სოციალურ ინტეგრაციასთან დაკავშირებით, ასევე ის, თუ რა პრობლემებს აწყდებიან ყოველდღიურად, რა დამოკიდებულებები არსებობს და რა გზებს გვთავაზობენ იმისთვის, რომ ინტეგრაციის პროცესი გამართვიდეს.

ანალიზისას გამოვიყენე ოთხი ძირითადი ეტაპი:

კოდირება - კვლევის პროცესში, რადგან ვსვამდი ღია კითხვებს, მიღებული პასუხები თემატურად შევაჯამე და გავაერთიანე გარკვეულ კატეგორიებში მოკლე ფრაზის სახით.

კატეგორიზაცია - კოდირების შემდეგ, მსგავსი კოდების ქვეშ გავაერთიანე მიღებული ინფორმაცია ყველა ინტერვიუდან.

ლოკალური ინტეგრაცია - ანალიზის აღნიშნული ეტაპი გულისხმობს თითოეული კოდის ქვეშ შეჯამებული ინფორმაციის თემატურად გამთლიანებას და ურთიერთდაკავშირებული თემების ერთმანეთთან მიმართებაში გაანალიზებას.

ინკლუზიური ინტეგრაცია - ანალიზის საბოლოო, მეოთხე ეტაპი გულისხმობს ყველა ქვეთავის ერთმანეთთან მიმართებაში გაანალიზებას და ნაშრომის ერთიან კონტექსტში ჩასმას.

კვლევის შეზღუდვები

კვლევის მასშტაბები არის მცირე, არ მომეცა საშუალება გავსაუბრებოდი რეგიონში მცხოვრებ შშმ პირებს. ვფიქრობ, მათი მდგომარეობა, კერძოდ, სოციალური ინტეგრაცია მათ სოციალურ გარემოსთან უფრო სუსტია, რადგან მათი ინფორმირებულობის დონე გაცილები დაბალია. ასევე, რესპონდენტთა რაოდენობაც მიუთითებს იმაზე, რომ არ მოხდა ყველა ტიპის შეზღუდვის მქონე ადამიანთან შეხვედრა.

თეორიული ნაწილი

თავი I. შშმ პირები

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები არიან ადამიანები, რომელთა ხანგრძლივმა ფიზიკურმა, მენტალურმა, ინტელექტუალურმა და სენსორულმა დარღვევებმა შესაძლოა შეაფერხოს საზოგადოებრივ ცხოვრებაში მათი სრულფასოვანი, თანასწორი და ეფექტური მონაწილეობა. შეზღუდული შესაძლებლობები ადამიანის სრულფასოვანი ცხოვრების მრავალ შეზღუდვას იწვევს თუმცა ეს სრულებით არ ნიშნავს იმას, რომ ისინი უუნაროები არიან, რომ მათ არ შეუძლით განათლების მიღება, სხვადასხვა აქტივობებში ჩართვა, დასაქმება რომ ისინი ვერ გაუწევენ სხვებს კონკურენციას თუნდაც შრომით ბაზარზე. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირი შეიძლება იყოს ნებისმიერი რასის, სქესის, ეთნიკური ჯგუფის, სექსუალური ორიენტაციის, ნებისმიერი სოციალურ-ეკონომიკური ჯგუფის და რელიგიური მიდინარეობის წარმომადგენელი. უნდა ითქვას, რომ მიღებული ტრავმის შედეგად, ნებისმიერი ადამიანი შეიძლება გახდეს ამ თემის წევრი.

ადამიანების შესაძლებლობები შეიძლება შეიზღუდოს რომელიმე ფიზიკური ორგანოს ან ფსიქოლოგიური ტრავმის შედეგად. ეს ხდება ხშირად ჩვენგან დამოუკიდებლად. შეზღუდული შესაძლებლობები ნიშნავს იმას, რომ ადამიანს გარკვეული მიზეზების გამო არ შეუძლია მისი ასაკისათვის, კონკრეტული კულტურისათვის შესაბამისი როლის შესრულება. სწორედ ამიტომ ისინი საჭიროებენ მხარდაჭერას არა მხოლოდ ოჯახის მხრიდან, არამედ საზოგადოებისგანაც. ოჯახის წევრების გარემომცველი წრის წყალობით მათ უჩნდებათ სურვილი, რომ იყვნენ აქტიურად ჩართულნი ყოველდღიურ ცხოვრებაში.

შეზღუდული შესაძლებლობების ორი მოდელი არსებობს: სოციალური და სამედიცინო. ეს მოდელები ეყრდნობა ორ ფუნდამენტურ ფილოსოფიას: პირველი შშმ პირებს აღიქვამს, როგორც საზოგადოებაზე დამოკიდებულს. ამის შედეგია სეგრეგაცია და დისკრიმინაცია. ხოლო მეორე მიდგომა მათ აღიქვამს მომხმარებლად იმისა, რასაც საზოგადოება სთავაზობს; ეს კი გულისხმობს არჩევანის თავისუფლებას, სიძლიერეს, თანასწორობასა და ინტეგრაციას. (MDRC - MODELS OF DISABILITY) სოციალური მოდელის მიხედვით

შეზღუდულ შესაძლებლობებთან დაკავშირებული საკითხები ზოგადად საზოგადოების საკითხებია და საზოგადოებამ უნდა იზრუნოს მათი მდგმარეობის გაუმჯობესებასა და ინტეგრაციაზე. სოციალური პირობები ძალიან მნიშვნელოვანია, მაგალითად, ბრიტანეთში ახლომხედველი ადამიანები არ ითვლებიან შშმ პირებად. რადგან არსებობს სპეციალური დახმარე საშუალებები და სათვალეები, რომელიც ადვილად ხელმისაწვდომი ან სრულად უფასოა. თუ საჭიროებების მიხედვით მოხდება ხელმისაწვდომობა შესაძლებლობების შეზღუდვა გაცილებით დაბალი იქნება. სოციალური მოდელის მიხედვით, თავად შეზღუდული შესაძლებლობის ცნება შემოღებულია საზოგადოების მიერ, რომელშიც ჩვენ ვცხოვრობთ და არ არის თავად შშმ პირის ინდივიდის „ბრალი“. ამგვარი დისკრიმინაციის გაქრობა შესაძლებელია მიდგომისა და აზროვნების შეცვლის გზით საზოგადოებაში. სოციალური მოდელი მთავარ პრობლემად ბარიერებს ასახელებს, იმ ბარიერებს, რომლებიც ინდივიდებს ზღუდავენ და არა თავად მათ ფაქტს. კვლევა მიზნად ისახავს სწორედ ამგვარი საზოგადოებრივი ბარიერების შესაწავლას ქართულ რეალობაში, რომელიც არსებობს განათლების, ინფორმაციისა და კომუნიკაციის სისტემებში სამუშაო გარემოში და ა.შ. უნდა ითქვას, რომ სოციალური მოდელი სწორედ ამგვარი ბარიერების გადასალახად შეიქმნა. მან განვითარება მეოცე საუკუნის ბოლოს დაიწყო დიდ ბრიტანეთში. შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა(შშმ) ძალისხმევის შედეგად, რომელმაც „შეზღუდული შესაძლებლობების სოციალური მოძრაობის“ (MDRC - MODELS OF DISABILITY) სახელწოდება მიიღო. პანდუსები, ხმოვანილიფტები, ბინების და ოფისების ბრაილის შრიფტით ნუმერაცია, ჟესტების ენით თარგმანი სკოლებში მათთვის, ვისაც სმენის პრობლემები აქვთ იმ მცირეოდენი ცვლილებების ჩამონათვალია, რომელმაც შეიძლება მათი ცხოვრების ხარისხი გააუმჯობესოს. დღეისთვის განვითარებული ქვეყნების უმრავლესობა სოციალურ მიდგომას იყენებს და შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების მდგომარეობა, მათი ცხოვრების ხარისხი მნიშვნელოვნად გაუმჯობესებულია წინა წლებთან შედარებით, თუმცა ჯერ კიდევ ბევრი რამაა გასაკეთებელი მათი სოცალიზაციისთვის.

სამედიცინო მოდელი იმას, რომ შშმ პირია ადამიანი თავად ინდივიდის პრობლემად განიხილავს, რომელიც გამოწვეულა იმით, რომ მას გარკვეული უნარები თუ შესაძლებლობები აკლია. მას ხშირად განიხილავენ, როგორც ფუნქციონალური შეზღუდულობის მოდელს (MDRC - MODELS OF DISABILITY). შესაბამისად, ამ მოდელის მიხედვით, გამოსავლის პოვნა შესაძლებელია ინდივიდზე ფოკუსირების გზით. სამედიცინო მოდელის მიხედვით, პირველი გზა პრობლემის მოსაგვარებლად არის მისი განკურნების მცდელობა ან შშმ პირის „განორმალურება.“ ეს მეთოდი, რა თქმა უნდა, მარცხისთვისაა განწირული, რადგან, როგორც წესი, მისი მდგომარეობის გაუმჯობესება მკურნალობით შეუძლებელია. თუმცა, სამედიცინო მოდელის დადებით მხარედ შეიძლება ჩაითვალოს ის, რომ ხანგრძლივი რეაბილიტაციის დახმარებით შესაძლებელია მისი ფიზიკური და მენტალური მდგომარეობის გაუმჯობესება.

შშმ პირების საკითხების მიმართ არის კიდევ რამდენიმე მიდგომა, რომელსაც შეგვიძლია მოდელი ვუწოდოთ. მაგალითად, ასეთია ექსპერტულ-პროფესიონალური მოდელი (MDRC - MODELS OF DISABILITY). ის შეგვიძლია ჩავთვალოთ სამედიცინო მოდელი განშტოებად. უფლებებზე დაფუძნებულ მოდელში ყურადღება გამახვილებულია შშმ პირების იურიდიულ უფლებებზე, ისინი მოითხოვენ პოლიტიკურ ხმას და პოლიტიკურად აქტიურები არიან. ქველმოქმედების/ტრაგედიის მოდელი აღიქვამს შშმ პირებს, როგორც გარემოებების მსხვერპლებს, რომლებიც სიბრალულს იმსახურებენ (MDRC - MODELS OF DISABILITY) ძირითადად, ამ მოდელს გამოიყენებენ საქველმოქმედო ორგანიზაციები, ფონდების გასაზრდელად და სახსრების მოსაპოვებლად. მიუხედავად იმისა, რომ ეს ფინანსურად მომგებიანია, მაინც შეურაცხმყოფელ და ნეგატიურ მოდელად ითვლება, რომელიც უფრო მეტი დისკრიმინაციის მიზეზი ხდება და შშმ პირთა თავდაჯერებულობაზე უარყოფითად მქმედებს. ასევე არის შშმ პირების რელიგიური/მორალური მოდელი, რომელიც შშმ პირობას განიხილავს, როგორც სასჯელს, რომ ასეთი ადამიანები ცოდვილები არიან და ამის გამო ისჯებიან. ეკონომიკური მოდელის მიხედვით, შშმ პირობა განისაზღვრება, როგორც ადამიანის უუნარობა იმუშაოს. ამ მოდელის მთავარი მიზანია, შშმ პირები ეკონომიკური კეთილდღეობით უზრუნველყოს.

შშმ პირების შეზღუდვები შეიძლება ორ კატეგორიაში განვიხილოთ. ესენია: ფიზიკური და გონებრივი მაგალითად, ადამიანი, რომელიც ვერ გადაადგილდება დამოუკიდებლად, ვერ ხედავს ან არ ესმის. ეს ის შეზღუდვებია, რომელსაც მალევე ვამჩნევთ და რომლის დაძლევაც მათ ძალიან უჭირთ. ასეთ ადამიანებს სჭირდებათ თანადგომა, დახმარება შეცოდების გარეშე. ეს განსაკუთრებით რთულია პროცესია შშმ პირებისთვის, რომლებიც აქტიურად ჩნდებიან საზოგადოებაში. ისინი გრძნობენ იმას, რომ არიან განსხვავებულები. უჩნდებათ მუდმივი ბრძოლა საკუთარ თავთან. მათ არ მოსწონთ საკუთარი თავი, რადგან, სხვებისაგან განსხვავებით, დამოუკიდებლად არ შეუძლიათ სახლიდან გასვლა, სკოლაში გადაადგლება, უნივერსიტეტში აუდიტორიამდე მისვლა და ასე შემდეგ. ისინი ცდილობენ გაერიდონ პროცესებს და იზოლირებულნი იყვნენ გარემოსგან იმიტომ, რომ ეშინიათ დაცინვის, ზედმეტი ყურადღების, მათკენ თითის გაშვების. ეს არის სტიგმა, იგივე იარლიყის მიწებება. ხშირად გვსმენია, თუ შენ ხარ ეტლით მოსარგებლე, ესე იგი არ შეგიძლია გართობა, თამაში; თუ არ გესმის, ესე იგი არ შეგიძლია კომუნიკაცია; თუ ვერ ხედავ არ შეგიძლია სწავლა, განათლების მიღება. ასევე მნიშვნელოვანი ადამიანების დამოკიდებულების განსხვავებულა. დამოკიდებულების განსაზღვრავს ურთიერთობა, რომელიც ორმხრივი პროცესია. უნდა ითქვას, რომ როდესაც ადამიანი თავს გრძნობს განსხვავებულად მისთვის რთულია დაძლიოს მის წინაშე წარმოქმნილი ბარიერები, რომელიც ხელს უშლის ინტეგრაციას და არ აძლევს საშუალებას განვითარდეს. ბარიერებში იგულისხმება ის სტერეოტიპები, რომელიც არსებობს და რომელიც კვლევის შედეგად გამოვლინდა. აქედან გამომდინარე ჩანს, რომ სტიგმა მოქმედებს მასზე, როგორც პიროვნებაზე. ურთიერთობის სურვილს უკარგავს. სტიგმატიზებული ადამიანი არ არის მოტივირებული და, შესაბამისად, არც იმას აკეთებს, რაც შეუძლია. ჯანსაღი საზოგადოების მიზანია, შშმ პირებს არ აგრძნობინოს თავი უსარგებლოდ დაეხმაროს იმ ნიჭების აღმოჩენაში, რომელიც აქვთ.

უნდა ითქვას, ისიც რომ არსებობს ისეთი შეზღუდული შესაძლებლობებიც, რომელიც არ ჩანს, ვერ ვამჩნევთ. მაგალითად, ეპილეფსია, კითხვის პრობლემა. როდესაც ეს პრობლემები გამოამკარავდება ადამიანები ძალიან ცუდად გრძნობენ თავს. ისეთივე ტრაგედიაა ეს

მათთვის, როგორც თვალსაჩინო შეზღუდულობა, იწყება საუბარი იმაზე, რომ კითხვა უჭირს ესეიგი სულელია და ასე შემდეგ. ორი მხარე აქვს შეზღუდულ შესაძლებლობებს, ერთ მხარეს არიან ისინი ვინც იარლიყს აწებებენ ხოლო მეორე მხარეს სტიგმატიზირებული ადამიანები. ისინი თვლიან, რომ მე ამის გაკეთება არ შემიძლია, მე ასეთი ვარ და იმიტომ. საზოგადოებასაც მოლოდინები არ აქვთ მათთან დაკავშირებით.

შშმ პირთა შესახებ მსჯელობისას, მნიშვნელოვანია სტიგმატიზაციის თეორიის განხილვა. სტიგმა - ეს არის ძველბერძნული სიტყვა, იგი თავდაპირველად იმ დამლას ნიშნავდა, რომელსაც პატრონი მონას სხეულზე ადებდა. ირვინ გორფმანმა მეოცე საუკუნეში ხელახლა გამოიყენა ეს ტერმინი დისკრიმინირებული პიროვნების აღსაწერად. ის სტიგმას უწოდებს „პროცესს, რომლის საშუალებითაც სხვების რეაქცია ამახინჯებს ნორმალურ იდენტობას“ (ლ.სურმანიძე კულტურის სოციოლოგია.რიდერი. გვ. 3) სტიგმატიზაცია ყველა დროში, ნებისმიერი საზოგადოებისთვისაა დამახასიათებელი. ის შეიძლება იყოს ფსიქოლოგიური, იურიდიული, სოციალური. ჩვენ ადვილად შეგვიძლია გავრიყოთ სხვა იმიტომ, რომ ჩვენ არ გვავს ან მისი გვეშინია, ან მას არ ვთლით საზოგადოების ღირსეულ წევრად. სტიგმა შეიძლება განისაზღვროს, როგორც სოციალური დამლა, რომელსაც პიროვნებას საზოგადოება ცნობიერად ან გაუცნობიერებლად ადებს. ასეთ ადამიანებს მით უფრო უგულებელყოფენ, რაც უფრო განსხვავდება მათი ქცევა ნორმისაგან (ლ.სურმანიძე კულტურის სოციოლოგია.რიდერი. გვ. 3) ადამიანის სტიგმატიზაცია შეიძლება მოხდეს სხვადასხვა მიზეზის, მათ შორის გარეგნობის და ინდივიდის მახასიათებლების გამო. შშმ პირები ფიზიკური ან გარეგნული ნიშნების ხარჯზე ხშირად არიან სტიგმატიზებულნი საზოგადოების მხრიდან. ეს არის მათი ინტეგრაციის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი ბარიერი.

შშმ პირების ინტეგრაციის ხელიშემშლელ ბარიერებზე მსჯელობისას მნიშვნელოვანია განვიხილოთ სოციალური კაპიტალის თეორია, რომლიც გულისხმობს სოციალური ორგანიზაციის, პრინციპების, ნორმების, სტრუქტურების იმ თავისებურებებს, რომელთაც შეუძლიათ განამტკიცოს საზოგადოების მიერ განხორციელებული მოქმედებათა ეფექტიანობა. მაგალითად ჯგუფს რომლის წევრებიც ერთმანეთს ენდობიან გაცილებით

უფრო მეტი შეუძლიათ ვიდრე იმ ჯგუფს, სადაც ასეთი ნდობა არა არის. სოციალური კაპიტალი ბადებს თანამშრომლობისკენ ლტოლვას. (სამოქალაქო საზოგადოება: ფონდ ევრაზიის გრანტის C97-0124 საფუძველზე / [რედ ლევან ბერძენიშვილი და გიგა ბოკერია]; სამოქალაქო განვითარება ცენტრი - თბ., 1998 წ). უნდა ითქვას, რომ სოციალური კავშირები ეს არის ერთგვარი რესურსი, რომელიც გავლენას ახდენს ინდივიდის და ინდივიდთა ჯგუფის პროდუქტიულობაზე, ასევე ინტეგრირებულობის დონეზე. მკვლევარის რობერტ დ. პუტნამის მოსაზრებით, სოციალური კაპიტალის ძირითადი იდეა არის ის, რომ სოციალურ კავშირებს და ურთიერთობებს, ასოცირებულ ნორმებს აქვთ თავიანთი ფასი. პუტნამი გამოჰყოფს სოციალური კაპიტალის ორ სახეს მაკავშირებელ (Bridging) და მაერთიანებელ (Bonding) კაპიტალს. მაერთიანებელი კაპიტალი აღწერს ინდივიდების ურთიერთობას მათი პირველადი ჯგუფის წევრებთან, როგორცაა ოჯახი, ახლო ნათესაობა და სამეგობრო წრე, რომელთანაც მათ აფექტური კავშირები აერთიანებთ. მაკავშირებელი (Bridging) კაპიტალი კი აღწერს ინდივიდების ურთიერთობას მეორად ჯგუფებთან, რომელთანაც მათ ინსტრუმენტული კავშირები აერთიანებთ. აღსანიშნავია, რომ იმ საზოგადოებებში, სადაც მაღალია სოციალური კაპიტალი, ინდივიდები უკეთესად არიან ინტეგრირებულნი საზოგადოებაში, ვიდრე იქ, სადაც სოციალური კაპიტალი დაბალია. ქართულ საზოგადოებაში პირველადი ჯგუფების როლია მაღალი, ამიტომ მაერთიანებელი კაპიტალია განვითარებული და მაკავშირებლის დეფიციტია, რაც ხელს უშლის სამოქალაქო საზოგადოების განვითარებას. დასავლეთში, პირიქით, მაკავშირებელი კაპიტალი ძლიერია. მაგრამ ერთი მეორეზე მიბმული ნამდვილად არაა და საზოგადოებაში არც ერთი არ იყოს განვითარებული, ასეთი უბრალოდ არ არსებობს, რადგან სოციალური კაპიტალი ურთიერთობას ნიშნავს და არ არსებობს საზოგადოება, სადაც ადამიანებს არავისთან არ აქვთ ურთიერთობა.

თავი II . არასამთავრობო სექტორის როლი შშმ პირთა ცხოვრებაში

თანმედროვე ქართული საზოგადოება ცდილობს დემოკრატიული პრინციპების დამკვიდრებას. რამდენად ახერხებს ეს კიდევ სხვა საკითხია, მაგრამ გარკვეული პროგრესი შეიმჩნევა. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ ქვეყანა ცდილობს სამოქალაქო ღირებულებების შექმნასა და განმტკიცებას.

რა არის სამოქალაქო საზოგადოება? - ლარი დამიმონდის თქმით: „სამოქალაქო საზოგადოება არის ორგანიზებული საზოგადოებრივი ცხოვრების სფეროს, რომელიც ნებაყოფლობითია, თვითწარმოქმნადია, თვითგანვითარებადი, სახელმწიფოსგან ავტონომიურია და შეკრულია საკანონმდებლო წესრიგით ან გაზიარებული წესთა ერთობლიობით. ზოგადად ის განსხვავდება საზოგადოებისაგან იმ თვალსაზრისით, რომ მასში ინდივიდები მოქმედებენ კოლექტიურად საზოგადოებრივ სფეროში საკუთარი ინტერესების, მისწრაფებების და იდეების გამოსახატად, ინფორმაციის გასაცვლელად, საერთო მიზნების მისაღწევად, სახელმწიფოს წინაშე მოთხოვნების წამოსაყენებლად და სახელმწიფო მოხელეთა ანგარიშვალდებულების უზრუნველსაყოფად“ (<http://www.nplg.gov.ge/civil/statiebi/samoqalaqo%20sazogadoebis%20funqciebi.htm>) სამოქალაქო საზოგადოების დამახასიათებელი თვისებაა ის, რომ მოქალაქეები იბრძვიან იმ პრინციპების დასაცავად, რაც მათთვის უმაღლეს ღირებულებას წარმოადგენს. ისინი ასევე წარმოადგენენ დამოკიდებელი, თავისუფალი აზროვნებისა და მსოფლმხედველობის მქონე ინდივიდებს. ერთ-ერთი ფუნქცია ასე ჟღერს: „სამოქალაქო საზოგადოება შეიძლება გახდეს ისეთი დემოკრატიული ღირებულებების და პრაქტიკის დამკვიდრების ადგილი, როგორებიცაა ტოლერანტობა, თანხმობა, კომპრომისების მოძიების ადგილი, საწინააღმდეგო აზრის პატივისცემა. ეს ღირებულებები და ნორმები ყველაზე სტაბილური ხდება მაშინ, როდესაც ისინი წარმოაქმნება გამოცდილებიდან და სამოქალაქო ორგანიზაციული მონაწილეობა ამ მხრივ დიდ გამოცდილებას იძლევა.“ (<http://www.nplg.gov.ge/civil/statiebi/samoqalaqo%20sazogadoebis%20funqciebi.htm>)

სამოქალაქო საზოგადოების მეორე ფუნქცია, რომელიც ხელისშემწყობი ფაქტორი შეიძლება იყოს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა პრობლემების დაძლევისა და

მოგვარებაში არის ის „ავრცელებს ინფორმაციას და ამით ემსახურება მოქალაქეებს მათი ინტერესების კოლექტიურ დაცვასა და მიღწევაში“. თავისუფალი პრესა, მედია არის ინფორმაციათა და ალტერნატიული შეხედულებებით საზოგადოების უზრუნველყოფის ერთ-ერთი ინსტრუმენტი. ბევრ ქვეყანაში, სამოქალაქო სამოქალაქო საზოგადოება აშკარადაა ჩართული ქვეყანაში მიმდინარე მნიშვნელოვან პროცესებში, ისინი გამოთქვამენ აზრებს ამა თუ იმ საკითხთან მიმართებაში. აწყობენ საპროსტესტო აქციებს, კულტურულ ღონისძიებებს და ხშირ შემთხვევაში წარატებასაც აღწევენ დასახული მიზნის მიღწევაში. ვფიქრობ შშმ პირთა ცხოვრებაში სამოქალაქო საზოგადოება უნდა იყოს დამაკავშირებელი რგოლი შესაბამის ორგანოებთან და სტრუქტურებთან მათი საჭიროებების და მოთხოვნების დასაყენებლად. ასევე უნდა ითქვას ისიც, რომ იმ ქვეყნებში სადაც სამოქალაქო საზოგადოება სათანადოდაა განვითარებული, შშმ პირების უფლებებიც მეტად დაცულია ხოლო სადაც არაა ჯერ კიდევ სტერეოტიპული ხედვა არსებობს. შშმ პირები ხშირად საზოგადოებაში გამოსვლის დროს განიცდიან როგორც პოზიტიურ ასევე ნეგატიურ დისკრიმინაციას. მოქალაქეები აფიქსირებენ მათ მიმართ სიბრაალულს, ხანდახან აგრესიას, ფიქრობენ, რომ შშმ პირები მათ შვილებზე ცუდ გავლენას ახდენენ ან პრიქით გადამეტებულ ყურადღებას იჩენენ, დახმარების სურვილს გამოხატავენ.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირების მიმართ საზოგადოებაში გავრცელებულ დამოკიდებულებად ითვლება: თავის არიდება, სიბრაალული, გარიყვა, იზოლაცია, გადაჭარბებული დაცვა, ხშირად დაცვინვა და აგრესია. როგორც ზემოთ ავლნიშნე საზოგადოება ამ ადამიანებს ხშირად დაღს ასვამს, რაც უკიდურესად უარყოფითად აისახება მათ ფსიქიკურ და სულიერ მდგომარეობაზე. ყველა ის სირთულე, რომელსაც შშმ პირები უპირისპირდებიან, შედეგია იმ დამოკიდებულებისა, რომელიც სოციუმს შეზღუდულობის მიმართ აქვთ. სწორედ ჩვენ, საზოგადოებას, სახელმწიფოს შეგვწევს ძალა, რომ დავეხმაროთ მათ გახდნენ საზოგადოების სრულფასოვანი წევრები.

საქართველოში ნელ-ნელა საზოგადოების მხრიდან შშმ პირების მიმართ დამოკიდებულებები, განწყობები იცვლება. ძირითადად იმ ადამიანების მხრიდან,

რომლებსაც აქვთ ურთიერთობა შშმ პირებთან სკოლაში, უნივერსიტეტში, სამსახურში და ასე შემდეგ. აქედან გამომდინარეობს ის, რომ ხელმისაწვდომობასთან ერთად მნიშვნელოვანია ურთიერთობა. რათა მოხდეს სტერეოტიპების დამსხვრევა, რომ ასეთი ადამიანები უუნაროები არ არიან. არის საზოგადოების ნაწილი, რომელიც გადამეტებულ ყურადღებას, სიბრალულს გამოხატავს. ეს ხშირ შემთხვევაში შეიძლება დამანგრეველი იყოს მათი ფსიქიკისთვის. ვფიქრობ, რომ შშმ პირის მიერ მიღებული გადაწყვეტილება, რომ იყოს აქტიური მოქალაქე არის საკუთარ თავთან დიდი ბრძოლის შედეგი. რთულია ცხოვრობდე უამრავი წარუმატებელი ადამიანის გარემოცვაში და ირწმუნო შენი წარმატების შესძლებლობების.

სახელმწიფო ცდილობს სხვადასხვა პროექტების საფუძველზე მათ შორის მნიშვნელოვანია ინკლუზიური განათლების პროგრამა, სასიკეთოდ შეცვალოს მიდგომები შშმ პირების მიმართ. ეს გულისხმობს მათ ჩართულობას ამა თუ იმ სფეროში, შესაძლებლობას იყვნენ მაქსიმალურად ხელშეწყობილნი, რომ მიიღონ სრულყოფილი და მათი სურვილის შესაბამისი გაათლება, ჰქონდეთ მეტი შანსი, რომ დასაქმდნენ სვადასხვა საწარმოებსა თუ დაწესებულებაში, სარგებლობდნენ შეღავათებით სამედიცინო დაწესებულებაში და ასე შემდეგ. ყველა ჩამოთვლილი პრობლემის მოგვარების შემთხვევაში, მათ საშუალება ეძლევათ, იყვნენ ნაკლებად დამოკიდებულნი ოჯახის წევრებსა და ახლობლებზე, იცხოვრონ შეძლებისდაგვარად დამოუკიდებლად.

სამოქალაქო განვითარებასთან ერთად საქართველოში ძლიერდება არასამთავრობო ორგანიზაციები, რომლებსაც თავად შშმ პირები აფუძნებენ. ისინი ცდილობენ, დაიცვან თავიანთი უფლებები და ხელი შეუწყონ შშმ პირების ინტეგრაციის პროცესში. ერთ-ერთი ასეთი ორგანიზაციაა „ხელმისაწვდომი გარემო ყველასათვის.“ ორგანიზაციის მიზანია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვისა და ადვოკატირების უზრუნველყოფა იმისთვის, რომ თანაბარი ხელმისაწვდომობა ჰქონდეთ საჯარო მომსახურების სფეროზე.

შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის მიზნით, ორგანიზაციას რამდენიმე სტრატეგიული მიმართულება აქვს არჩეული.

(http://www.osgf.ge/index.php?lang_id=geo&sec_id=15&info_id=3079)

1. გააქტიურება - ჩართულობა - სიტუაციის ანალიზი ცხადყოფს, რომ არც მთავრობა და არც საზოგადოება პრობლემის მამტაბის რელიზებას ვერ ახერხებს. ფიზიკური და სოციალური გარემოს მიუწვდომლობის გამო შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები უარს ამბობენ ჩაერთონ ყოველდღიურ ცხოვრებაში ისე, როგორც თნაბარი წევრები საზოგადოების. ის, რომ მათ არ აქვთ მიზნები და მისწრაფებები რეალობას არ შეესაბამება. სწორედ ეს ორგანიზაცია საშუალებას აძლევს მათ, რომ ჩაერთონ საგანმანათლებლო, სპორტულ და სხვადასხვა ტიპის ღონისძიებებში.

2. საზოგადოების ცნობიერების ამაღლება - დღესდღეობით ძირითადად ინფორმაციის გავრცელება ხდება მედიის საშუალებით. სწორედ ამიტომ მისი გამოყენება შესაძლებელია ამ მიზნისთვის. უნდა ითქვას, რომ დროთა განმავლობაში ტელევიზიას, რადიოსა და ბეჭდვით მედიასთან ერთად სოციალური მედია გახდა პოპულარული. ორგანიზაცია აქტიურად მუშაობს ვებ რესურსების შესაქმნელად. მნიშვნელოვანია შშმ პირების შესახებ ადამიანებმა მიიღონ ინფორმაცია არა ისე, რომ თითქოს ისინი არიან ქველმოქმედების საგანი არამედ მათი რეალური საჭიროებების შესახებ.

3. თანამშრომლობა - ორგანიზაციის მიზანია კონსტრუქციულად ითანამშრომლოს როგორც სამთავრობო, არასამთავრობო და დონორ ორგანიზაციებთან.

საზოგადოების დამოკიდებულება მნიშვნელოვანია შშმ პირების პრობლემების გადაჭრის საქმეში. საჭიროა ადამიანებმა ისინი მიიღონ, როგორც საზოგადოების სრულფასოვანი წევრები, რომლებსაც შეუძლიათ სოციუმისათვის მრავალგვარი სიკეთის მოტანა თავიანთი საქმიანობით. არავინ იცის რა პოტენციალია შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე ადამიანებში, რომლებიც საქართველოში ცხოვრობენ.

თავი III. შშმ პირთა სტატისტიკა საქართველოში

გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების დაცვის კონვენცია სახელმწიფოებს ავადებულებს შშმ პირთა სტატისტიკური და კვლევითი მონაცემების შეგროვებას, რადგან შეზღუდული პირების შესახებ სტატისტიკური ინფორმაციის

არსებობა საშუალებას მოგვცემს, წარმოავაჩინოთ შშმ პირებისრეალური პრობლემები და საჭიროებები. ინფორმაციის თავისუფლების და განვითარების ინსტიტუტი (IDFI) დაინტერესდა იმით, თუ რამდენი შშმ პირია საქართველოში. შრომის, ჯანმრთელობის და სოციალური დაცვის სამინისტროს, ასევე საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის მიერ მოწოდებული მონაცემების საფუძველზე დადგინდა, რომ 2015 წლის 1 მარტისთვის საქართველოში რეგისტრირებულია სახელმწიფო სოციალური დახმარების მიმღები 118 651 შშმ პირი, რაც საქართველოს საერთო მოსახლეობის (3 729.5) დაახლოებით 3%-ია. დღესდღეობით სახელმწიფო შშმ პირთა ოდენობას აღრიცხავს სოციალური პაკეტის მიმღებთა რაოდენობის მიხედვით. ეს გვამლევს საშუალებას ვივარაუდოთ, რომ შშმ პირებთა რაოდენობა გაცილებით მეტია.

ოფიციალური სტატისტიკის თანახმად, რეგიონების მიხედვით, შშმ პირთა რიცხვი და მათი პროცენტული წილი რეგიონებში მცხოვრები მოსახლეობის მიხედვით შემდეგია:

შშმ პირთა რაოდენობა რეგიონების მიხედვით

www.idfi.ge

რეგიონი	რეგისტრირებული შშმ პირი	%-ული წილი მოსახლეობაში
თბილისი	28 172	(2.5%)
იმერეთი	23 451	(4.4%)
აჭარა	13 667	(4,1%)
სამეგრელო-ზემო სვანეთი	11 963	(3.6%)
კახეთი	10 009	(3.1%)
შიდა ქართლი	9 729	(3.6%)
ქვემო ქართლი	8 884	(2%)
სამცხე-ჯავახეთი	4 445	(2.8%)
გურია	4 245	(3,8%)
მცხეთა-მთიანეთი	2 636	(2.8%)
რაჭა-ლეჩხუმი	1 450	(4.6%)
სულ:	118 651	(3%)

სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის 2015 წლის 1 იანვრის მონაცემებით, საქართველოს მოსახლეობის 30% თბილისში ცხოვრობს (1,118,300 ადამიანი), შესაბამისად, ყველაზე მეტი შშმ პირი თბილისში ფიქსირდება. უნდა ითქვას, რომ არ არის ინფორმაცია კატეგორიების მიხედვით შშმ პირებთა შესახებ. ეს მიუთითებს აღრიცხვიანობის სისტემის სისუსტეზე.

დღესდღეობით შშმ პირებისათვის სახელმწიფო პენსია შეადგენს 70 ან 100 ლარს იმის მიხედვით, თუ რომელ კატეგორიას მიაკუთვნებენ სტატუსის მინიჭებისას შესაბამის პირს.

თავი IV. კვლევები შშმ პირთა შესახებ

შშმ პირთა შესახებ ჩატარებული კვლევები დღესდღეობით აქტუალურია ევროპაში. როგორც აღმოჩნდა, მკვლევრები ინტერესდებიან, თუ როგორია საზოგადოების დამოკიდებულება შშმ პირთა მიმართ, ასევე, რამდენად ინტეგრირებულები არიან შშმ პირები საზოგადოებაში. დევიდ პეკის (Dennis L. Peck) და კლიფტონ დე ბრაიანტის (Clifton D. Bryan) განხილულია, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირის სტატუსის განსაზღვრაში მნიშვნელოვან როლს თამაშობს მისი ფიზიკური თუ გონებრივი მდგომარეობა. ავტორთა აზრით, შშმ პირთა სოციოლოგია არის ფენომენი, რომელიც განსაზღვრულია სოციუმის მიერ, მას მოაქვს ფართომასშტაბიანი შედეგები სოციუმისთვის და მათი ინდივიდებისათვის. შშმ პირი შეიძლება იყოს მარგინალიზებული, სტიგმატიზებული და ჰქონდეს გარკვეული ფიზიკური შეზღუდვები. მიუხედავად ამისა, სიმბოლურმა მნიშვნელობამ, რომელიც ნაგულისხმებია შეზღუდულობაში, შეიძლება დადებითი გამოხატულება ჰპოვოს და შშმ პირის იდენტობის გაძლიერებაშიც ითამაშოს დიდი როლი. ავტორთა აზრით, შეზღუდული შესაძლებლობის ქონა შეიძლება მივიჩნიოთ, როგორც პოლიტიკური პრივილეგია, იმ მხრივ, რომ შშმ პირი შეიძლება განთავისუფლებული იყოს სამხედრო სამსახურიდან, ვალებისგან ან შეუმსუბუქდეს კრიმინალური სასჯელი (Dennis L. Peck, Clifton D. Bryant 2008. თავი 69). თუმცა, მკვლევართა, კოლინ ბარნსის (Colin Barnes) და მაიკ ოლივერის (Mike Oliver) აზრით, სოციოლოგები შშმ პირთა შესახებ კვლევას მაინც არ უთმობენ საკმარის დროს, გარკვეულწილად ეს სფერო რჩება სოციოლოგთა ინტერესის გარეთ. მკვლევართა აზრით, შშმ პირები სხვა ეთნიკურ და სექსუალურ უმცირესობებთან ერთად მარგინალიზებული იყვნენ საკმაო ხანის განმავლობაში. შშმ პირები, განსაკუთრებით ქალები უფრო მეტად იყვნენ მარგინალიზებულნი, რადგან იმასთან ერთად რომ მათ გარკვეული ფიზიკური „ნაკლი“ ჰქონდათ, ისინი არ წარმოადგენდნენ სამუშაო ძალას, შესაბამისად ისინი მთავრობისთვის და საზოგადოებისთვისაც გამოუსადეგარ სამუშაო ძალად მიიჩნეოდნენ.

შშმ პირები საბერძნეთშიც არ არიან ინტეგრირებულნი ეს 2012 წელს საბერძნეთში ჯორჯ მაგოლიოუს (GEORGE N. MAGOULIOS) და ანა ტრიხოპოლოუს (ANNA TRICHOPOULOU)

ჩატარებული კვლევის შედეგებიდან ჩანს. მათი აზრით, ამას საბერძნეთში შექმნილმა ეკონომიკურმა კრიზისმა მნიშვნელოვნად შეუწყო ხელი, იმას, რომ შშმ პირთა უმრავლესობა სამუშაოს გარეშე დარჩა. კიდევ ერთი მკვლევარი, რომელიც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა სოციოლოგიას ეხება, არის კაროლ ტომასი (Carol Thomas). იგი თავის ერთ-ერთ სტატიაში აცხადებს, რომ ყველაზე უფრო მეტად ბარიერებს არა შშმ პირთა ფიზიკური მდგომარეობა ქმნის, არამედ საზოგადოების დამოკიდებულება ამ პირთა მიმართ. დიდი პასუხისმგებლობა შშმ პირთა საზოგადოებაში ინტეგრაციის პროცესში სწორედ ამ „ნორმალურ ადამიანებს“ ეკისრებათ. ფილიპ სუტონის (Philip W. Sutton) აზრით, საზოგადოებაში ინდივიდის ფიზიკურმა გარეგნობამ გარკვეულწილად შეიძლება განსაზღვროს მისი მარგინალიზაცია ან სტიგმატიზაცია. ადამიანებს, რომლებსაც აწუხებთ ზედმეტი წონა ან სჭირთ ანორექსია, შეიძლება აღმოჩნდნენ მარგინალიზებული და სტიგმატიზებული მათი გარეგნული ნიშნის გამო, ამ შემთხვევაში შშმ პირებიც ამ ნიშნით მარგინალიზაციის და სტიგმატიზაციის მსხვერპლებად იქცნენ. (Philip W. Sutton, Anthony Giddens, 7th Edition of Sociology. გვ.6) ზოგიერთ მკვლევართა მოსაზრებით, შშმ პირთა უფლებები უფრო გვიან იქნა აღიარებული ევროპის ქვეყნებში ვიდრე ქალთა ან ფერადკანიანთა შემთხვევაში. მკვლევრები ასევე ასკვნიან, რომ საზოგადოებაში შშმ პირთა მიმართ დამოკიდებულების ჩამოყალიბებაში დიდ მნიშვნელობას კულტურა თამაშობს. ყველა კულტურაში არსებობს ერთგვარი „უნაკლო სხეულის“ მოდელი, ყველა გადახრა ამ მოდელიდან მიიჩნევა დევიაციად და დარღვევად, ამიტომაც ევროპულ და აზიურ კულტურებშიც შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები თავიანთი ფიზიკური მდგომარეობის გამო უარყოფილად და ნაკლოვან ინდივიდებად მიიჩნეოდნენ.

2010 წელს ანასტასია ქიტიაშვილმა, თამარ მახარაძემ და ჯონს ბრიქაუთმა პროექტის ფარგლებში იკვლიეს შშმ პირების დასახმარებლად არსებული სერვისები საქართველოში. აინტერესებდათ, რამდენად ეხმარება მათ ისინი სოციალურ ინტეგრაციაში. კვლევაში განხილულია რა სერვისებს სთავაზობენ შშმ პირებს. კვლევის მიზანი იყო დაედგინა თუ რამდენად ახდენს გავლენას ეს სერვისები მათ სოციალიზაციაზე, საზოგადოებრივ ცხოვრებასა და ბედნიერებაზე. კვლევისას შეადარეს სერვისით მოსარგებლე და ამ

სერვისით არმოსარგებლე ჯგუფი ერთმანეთთან. კვლევამ აჩვენა, რომ საზოგადოებაში ჩართულობის უნარები უფრო მეტად იმ ჯგუფში აღმოაჩნდათ, რომელიც ამ ყოველდღიური ზრუნვის სერვისით სარგებლობდა, თუმცა ბედნიერების შეგრძნების დონე ამ ჯგუფებში დიდად არ განსხვავდებოდა ერთმანეთისგან.

შშმ პირებისთვის სხვადასხვა სოციალური სერვისების შეთავაზება დაკავშირებულია ბევრ ფაქტორთან, მათ შორისაა საგარეო ეკონომიკური, სოციალური და ღირებულებებთან დაკავშირებული ფაქტორები. თუმცა განვითარებადი ქვეყნების შემთხვევაში არსებობს ისეთი ხელისშემშლელი ფაქტორები, როგორებიცაა ღარიბი ეკონომიკა, ამ საკითხში სოციალური ცნობიერების დაბალი დონე, შესაბამისი კანონების არარსებობა, რაც ხელს უშლის პოზიტიური რეფორმების გატარებას ამ მხრივ. სწორედ ამ ქვეყნების რიცხვშია საქართველოც.

როგორც კვლევამ აჩვენა, მონაწილეებისათვის ორივე ჯგუფიდან ყველაზე მნიშვნელოვანი ადამიანია დედა. დედები დაყვებიან მათ ყველა საჯარო ადგილას. თუმცა საქართველოში არ არსებობს სპეციალური ცენტრები ასეთი დედებისთვის, რომლებიც ასევე სერიოზული სოციალური წნეხის ქვეშ არიან.

მთავარი საკითხი რაც კვლევამ წამოჭრა არის ის, რომ საჭიროა პოზიტიური მხარდაჭერა საზოგადოებისა ბენეფიციართა მიმართ და მეგობრობა მათთან ზოგადად და საჭიროა ამ მხრივ საზოგადოებრივი აზრის განვითარებისათვის კამპანიების წარმოება

საქართველო გაეროს კონვენციას, შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირების უფლებათა შესახებ, 2006 წელს შეუერთდა და მისი რატიფიცირებაც მოხდა. მას შემდეგ საქართველოს აქვს პასუხისმგებლობა მიიღოს შესაბამისი ზომები, რომ სრულად დაიცვას შშმ პირების დასაქმების უფლებები. რამდენი შშმ პირია დასაქმებული საქართველოში ამის შესახებ სტატისტიკური მონაცემები არ არსებობს. არც სტატისტიკის ეროვნულ სამსახურს დაარც შრომის, ჯანრმთელობისა და სოციალური დაცვის სამინისტროს არ აქვს მონაცემები. საქართველოში ჩატარდა კვლევა თემაზე „ დამსაქმებელთა დამოკიდებულება შშმ პირების მიმართ“. კერძოდ კი კვლევა ეხებოდა დამსაქმებელთა

აზრისა და დამოკიდებულებების კვლევას შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა მიმართ. რესპონდენტთა 63% თვლის, რომ შშმ პირები უნდა იყვნენ დასაქმებულები, რადგან ეს მათი უფლებაა. 11%-ს მიაჩნია, რომ უნდა შშმ პირები უნდა იყვნენ დასაქმებულები, რადგან ისინი კონკურენტუნარიანები არიან, ხოლო 26 % აღნიშნავს, რომ მათი დასაქმება დამოკიდებულია მათი შეზღუდვის ტიპზე. რესპონდენტები უშვებენ იმ აზრს, რომ დასაქმება არ არის საჭირო ყველა ტიპის შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირისთვის. ეს არგუმენტი კვლევის ჰიპოთეზას ამყარებს. საწმუხაროა, მაგრამ ჯერ კიდევ მყარია სტერეოტიპული დამოკიდებულება შშმ პირების მიმართ. მკვლევრებს ასევე აინტერესებდათ, დაახლოებით რამდენი პროცენტი შშმ იყო დასაქმებული. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, კვლევა მოიცავდა არა მხოლოდ თბილისს, არამედ დასავლეთ საქართველოსაც, კერძოდ : ბათუმსა და ზუგდიდს. ეს რეგიონები ჩვენთვის მნიშვნელოვანია, იმდენად რამდენადაც მხოლოდ მათ ჰყავთად შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები დასაქმებული. კითვაზე ჰყავდათ თუ არა დასაქმებული შშმ პირი, პასუხები შემდეგნაირად გადანაწილდა: გამოკითხულთა 95 % აღნიშნავს, რომ არ ჰყავთ დასაქმებული შშმ პირი, მაგრამ პოზიტიურ ფაქტია, რომ გამოკითხულთა 6%-ს ჰყავს დასაქმებული შშმ პირები. რესპონდენტთა 63% თვლის, რომ შშმ პირები უნდა იყვნენ დასაქმებულები, რადგან ეს მათი უფლებაა.

ემპირიული ნაწილი

ნაშრომის შესავალ ნაწლში, როგორც ავლიშნე ჩემი კვლევის მიზანს წარმადგენდა შშმ პირების ინტეგრაციის ხელიშემშლელი ბარიერების დადგენა და იმ კულტურული სტერეოტოპების გამოვლენა, რომელიც მათ უშლიდათ ხელს ინტეგრირებაში. შედეგიდან ჩანს, რომ ისინი აწყდებიან ხვადასხვა სახის პრობლემებს ოჯახში, სამეგობრო წრეში, საზოგადოებაში და ამის მიზეზი არის არა მხოლოდ ხელმისაწვდომობის ნაკლებობა არამედ ინფორმირებულობის დაბალი დონე.

კვლევის ფარგლებში სიღრმისეული ინტერვიუ ჩატარდა შვიდ რესპონდენტთან. აქედან ოთხი არის ეტლით მოსარგებლე, ერთი უსინათლო და ორი ძვლების დაავადების მქონე, ისინი ეტლის გარეშე გადაადგილდებიან, მაგრამ მოძრაობის ფუნქცია ნაწილობრივ დარღვეული აქვთ. უნდა ითქვას, რომ მხოლოდ ორი შშმ პირი არის დაბადებიდან სტატუსის მატარებელი. დანარჩენები უბედური შემთხვევის შედეგად გახდნენ ამ თემის წევრები. მათგან ორი ეტლით მოსარგებლე დაოჯახებულია. დანარჩენები ცხოვრობენ მშობლებთან ერთად. დასაქმებას რაც შეეხება ოთხი დასაქმებულია, სამი დღემდე უშედეგოდ ეძებს სამსახურს. უმაღლესი განათლება მიღებული აქვს ექვსს, მხოლოდ ერთმა ვერ შეძლო ეროვნული გამოცდების ჩაბარება. მიზეზად ასახელებს ხანგრძლივი მკურნალობის პროცესს.

თავი V. შშმ პირთა ინტეგრაცია პირველად ჯგუფებში

შშმ პირების ინტეგრაცია პირველად ჯგუფებში სასიცოცხლოდ მნიშვნელოვანია. ეს არის გარემო, რომელშიც მდგრადი ემოციური ურთიერთობები ყალიბდება და რომელიც სოციალიზაციის პროცესში ძირითად როლს ასრულებს. პირველად ჯგუფებს მიეკუთნება ოჯახი, სამეგობრო წრე და ასე შემდეგ.

5.1 ინტეგრაციის პროცესი ოჯახში

რესპონდენტები საუბრობენ იმაზე, რომ დროის მნიშვნელოვან ნაწილს ატარებენ ოჯახის წევრებთან ერთად. ეს სხვადასხვა მიზეზით არის განპირობებული, მათ შორის იმით, რომ უჭირთ დამოუკიდებლად გადაადგილება და დამოკიდებულები არიან სხვა ადამიანებზე. ეტლით მოსარგებლეთა ნაწილი აცხადებს, რომ თანმხლები პირის გარეშე არ შეუძლია თუდაც ეზოში გასვლა. შშმ პირები ყოველთვის ყურადღების ცენტრში ექცევიან, როგორც საზოგადოების ასევე ოჯახის წევრების მხრიდანაც. ეს ყურადღება ხშირ შემთხვევაში გადამეტებულია

„სულ იმის კითხვაში არიან რამე ხომ არ მჭირდება, ზედმეტადაც კი იჩენენ ყურადღებას „ (სანდრო 24 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დაუსაქმებელი)

რესპონდენტების თქმით ოჯახის წევრებს გაუჭირდათ მათ მდგომარეობასთან შეგუება. თოთუეულს გავლილი აქვს ხანგრძლივი რეაბილიტაციის კურსი. თავდაპირველად ისინი ცდილობდნენ, რომ კომუნიკაცია საზოგადოებასთან არ ჰქონოდათ, მაღავედნენ მათ. მიზეზი რამდენიმეა: მიაჩნდათ, რომ შშმ პირებს იცავდნენ დაცინვისაგან, სიბრაულისგან, დაჟინებული მზერისგან, შეურაცხმყოფელი გადალაპარაკებისაგან რომელსაც ისინი ყოლდლიურად ქუჩაში გასვლისას აწყდებან. ეს ნაკარნახევია სამედიცინო მოდელის სტანდარტებით, რომელიც გულისხმობას იმას, რომ საზოგადოების მიზანი არის ამ ადამიანების გამოჯანმრთელება და ასე საზოგადოებაში დაბრუნება, რომ ის არ გახდეს შემდგომში დიკრიმინაციის მსხვერპლი. უნდა ითქვას, რომ დღესდღეობით ხშირია ოჯახები, რომელიც არ მიმართავენ მკვეთრი იზოლიაციის ფორმას, არამედ პირიქით უფრო მეტად ცდილობენ, რომ დაეხმარონ შშმ პირებს ინტეგრაციის პროცესში. მშობლები ერთიანდებიან სხვადასხვა ორგანიზაციებში და უკვე ღიად იცავენ მათ უფლებებს.

„ოჯახს გაუჭირდა ჩემს მდგომარეობასთან შეგუება, ყველაფერს აკეთებდნენ იმისთვის, რომ ფეხზე დავმდგარიყავი“ (გიორგი 44 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

„ ჩემს ძმას არ სურდა გარეთ გავსულიყავი, რადგან არ უნდოდა ჩემთვის დაეცინათ. განიცდიდა იმას, რომ შშმ პირი ვიყავი“ (მარი 25 წლის, ძვლების დაავადების მქონე, დასაქმებული)

„დედაჩემი ნათესავებს ეუბნებოდა, რომ სირაულს ისევ შევძლებდი, რომ ეს მხოლოდ დროის ამბავი იყო, ექიმები იმედს გვაძლევდნენ“ (თაკო 28 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დაუსაქმებელი)

„მიხარია ის, რომ ახლა მშობლები გაქტიურდნენ, შვილებზე თმამად და დარცხვენის გარეშე საუბრობენ, იბრძვიან მათი უფლებებისთვის“ (გიორგი 38 წლის ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

რესპონდენტები საუბრობენ ფიზიკური გარემოს ხელიშემშლელ ფაქტორებზეც. არაადაპტირებული გარემო არის ერთ-ერთი ბარიერი იმისა, რომ იყვნენ დამოუკიდებლები. ოჯახის წევრების დახმარების გარეშე ძირითადად ეტლით მოსარგებლები და უსინათლო შშმ პირები სახლიდან ვერ გადიან. სმენადაქვეუთებულებს იგივე პრობლემა არ აქვთ. რესპონდენტთა ფიზიკური დამოკიდებულება ოჯახის წევრებზე შესაძლოა გავლენას ახდენდეს მათ ემოციურ დამოკიდებულებაზე, ვინაიდან ოჯახის წევრებისაგან გამოვლენილი ყურადღება აძლიერებს რესპონდენტთა და ოჯახის წევრთა შორის ემოციურ და სოციალურ კავშირებს. ოჯახთან მყარი ემოციური კავშირის არსებობა კი მიუთითებს იმაზე, რომ რესპონდენტები ფლობენ მაერთიანებელ (bonding) ტიპის კაპიტალს.

„რადგან ქალაქში ინფრასტრუქტურა არ არის შესაბამისი, მიჭირს მარტო სახლიდან გასვლა. ეზოშიც კი ვერ ჩავდივარ ოჯახის წევრების დახმარების გარეშე“ (სანდრო 24 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დაუსაქმებელი)

„11 წელია ეტლით მოსარგებლე ვარ, რადგან ფეხზე დგომა შემიძლია, ეს მეხმარება იმაში, რომ დამოუკიდებლად გავაკეთო ბევრი რამ და ყველაფერზე ჩემს მეუღლეს არ დავუძახო“ (გიორგი, 44 წლის ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

თბილისში გარემო ადაპტირებული არ არის. ადამიანები ქუჩებში, თავშეყრის ადგილებში არც თუ ისე ხშირად ხვდებიან სპეციალური საჭიროების მქონე პირებს, რაც მათ დამოკიდებულებასაც განაპირობებს. სავაჭრო და მომსახურების ობიექტები, საცხოვრებელი სახლები, მიუწვდომელია შშმ პირებისთვის. რთულია მაღაზიაში დაუხმარებლად მოხვედრა. ინკლუზიურ გარემოსთვის არ არის შესაბამისობაში მოყვანილი საქართველოში არსებული ინფრასტრუქტურის დიდი ნაწილი. საბჭოთა კავშირის პერიოდში, შშმ პირები დისკრიმინირებულნი იყვნენ შესაბამისად შენობებიც არ იყო მათზე მორგებული. დღესდღეობით რამდენიმე უბანში მიმდინარეობს ინფრასტრუქტურის განახლება, მაგრამ გარემო ხელმისაწვდომი კვლავ არ არის. იკვეთება სახელმწიფოს არასწორი მიდგომა. რესპონდენტებს თქმით, უნდა მოხდეს დავალდებულება სხვადასხვა ობიექტების მფლობელების, რომ შექმნან თანაბარი, ადაპტირებული გარემო ყველასათვის.

„თუ შენ მე შემოქმენი ყველანაირი პირობა სახლში, სამსახურში, უნივერსიტეტში, მე აღარ ვარ შშმ პირი. საზოგადოების მიდგომაც შეიცვლება. სახელმძღვანელოდ უნდა დავიჭიროთ კონვენცია, რომელშიც ყველა მიმართულებაა კარგად ჩამოყალიბებული. ერთი წლის წინ დაამთავრეს ახალი აღმაშენებელი და ეტლით ვერცერთ ობიექტში ვერ შეხვალ. ახლა ამბობენ, გადავაკეთებთო, მაგრამ უკვე რთულია, თავიდანვე შეიძლებოდა კოხტად გაკეთება, საერთოდ არ ინტერესდებიან ჩვენით“ (გიორგი 44 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

ეტლით მოსარგებლე ორი რესპონდენტი ნამყოფია ევროპის რამდენიმე ქვეყანაში. ისინი საუბრობენ ქვეყნებს შორის განსხვავებებზე. ერთ-ერთი ამბობს, რომ, როდესაც საზღვარგარეთაა, ვერ გრძობს იმას, რომ რაიმე ტიპის შეზღუდული შესაძლებლობა აქვს, ადაპტირებული გარემო, ხალხის დამოკიდებულება სრულ კომფორტს უქმნის.

„როცა საზღვრგარეთ ვარ, დამოუკიდებლად გადავაადგილდები, წინააღმდეგობას არ წარმოადგენს ჩემთვის არც სავაჭრო და არც კვების ობიექტი, ხალხიც არ გიყურებს დაჟინებით. მოკლედ რომ ვთქვა, ახალ სისხლს ვისხამ და ვბრუნდები სამშობლოში“ (გიორგი 38 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

კვლევის შედეგიდან ჩანს, რომ რესპონდენტთა უმრავლესობას ახასიათებს ემოციური ურთიერთობა ოჯახის წევრებთან, რაც შშმ პირების მატერიალური თუ ფიზიკური დამოკიდებულებით შეიძლება ავხსნათ. თუმცა გამონაკლისად შეიძლება მივიჩნიოთ ის შშმ პირები, რომლებიც აქტიურად არიან ჩართულები საზოგადოებრივ ცხოვრებაში, ისინი, ვინც სწავლობენ, მუშაობენ და ასე შემდეგ.

5.1.2 შშმ პირთა ინტეგრირება სამეგობრო წრეში

რესპონდენტებმა მეგობრების უმეტესობა სკოლაში, უნივერსიტეტში, სამსახურში შეიძინეს, მათი თქმით, ისინი ამჯერადაც მეგობრობენ ბავშვობისდროინდელ კლასელებთან. უნდა ითქვას, რომ ძირითადად ურთიერთობა აქვთ ადამიანებთან, რომლებიც არ არიან შშმ სტატუსის მქონენი.

*„ხშირად ვიკრიბებით ხოლმე კლასელები, მათთან ურთიერთობა სასიამოვნოა ჩემთვის“
(მარი 25 წლის, ძველის დაავადების მქონე, დასაქმებული)*

ახლო მეგობრების შეძენა რამდენიმე მიზეზით არის განპირობებული. რესპონდენტი აღნიშნავს, რომ ძველმა მეგობრებმა მის მიმართ დამოკიდებულება შეიცვალეს. ეს უკავშირდება მის წინაშე წარმოქმნილ პრობლემებს და სტრესულ მდგომარეობას.

„ისინი როგორც ავადმყოფს ისე მექცეოდნენ, ეს არასასიამოვნო იყო ჩემთვის, ასეთი დამოკიდებულება მაღიზიანებდა“ (გიორგი 44 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

რესპონდენტის ნათქვამიდან შესაძლოა ვივარაუდოთ, რომ ის გარკვეულწილად სტიგმატიზებული იყო მეგობრების მხრიდან. ასევე გამოიკვეთა ტენდენცა, რომ შშმ პირები ნაკლებ დროს ატარებენ მეგობრების წრეში ვიდრე ოჯახის წევრებთან. ამის მიზეზად ისინი, მათი მეგობრების დროის უქუნლობას ასახელებდნენ. შშმ პირების თქმით, მათ მეგობრებს სამსახურების გამო ნაკლები თავისუფალი დრო რჩებათ. თუმცა ყველაზე მნიშვნელოვან მიზეზად მაინც გადაადგილებასთან დაკავშირებულ პრობლემას ასახელებენ.

5.2 შშმ პირთა ინტეგრაცია მეორად ჯგუფებში

გარემო ჯანსაღია მაშინ, როდესაც ადამიანები თანასწორი უფლებებით სარგებლობენ. მათ შორის შშმ პირები, უმცირესობები და ასე შემდეგ. მათი საზოგადოებაში ინტეგრაცია ხელს უწყობს მათ რეალიზებას. მეორად ჯგუფებს ქმნიან ადამიანები, რომელთა შორის არ არის ემოციური დამოკიდებულება, მათი ურთიერთობა ერთიანი მიზანის მიღწევის სურვილითაა განსაზღვრული, ამ ჯგუფებში მთავარია არა პიროვნული თვისებები, არამედ გარკვეული ფუნქციის შესრულების უნარი. ასეთია მაგალითად დასაქმების ადგილი.

სოციალური ბარიერები

ინტერვიუს პროცესში რესპონდენტებმა ისაუბრეს, თუ როგორ ესმის საზოგადოებას შეზღუდული შესაძლებლობა. მათი აზრით, ადამიანებმა არ იციან, თუ რა იგულისხმება ამ ცნებაში. მათ არ იციან, რომ შეზღუდული შესაძლებლობა არ ნიშნავს მხოლოდ იმას, რომ ადამიანს აქვს სმენის, გადაადგილების, მხედველობის პრობლემა, არამედ იმას, რომ მას აქვს საზოგადოებაში ინტეგრაციის შესაძლებლობის შეზღუდვა. სწორედ ამ არაადეკვატური გაგების პრობლემა ქმნის ბარიერებს. სახელმწიფომ ინფორმირებულობის გაზრდაზე უნდა იზრუნოს, რადგან საზოგადოებრივი ცნობიერების ამაღლება სტერეოტიპების რღვევას იწვევს. რაც შეიძლება მალე უნდა მოხდეს გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირთა უფლებების კონვენციის საფუძველზე შესაბამისი ღონისძიებების განხორციელება. კერძოდ, პირველ რიგში, უნდა შეიცვალოს სახელმწიფოს მიდგომა. სოციალური მოდელის მიმართლებით უნდა დავიწყოთ სვლა. ადამიანს, რომელმაც დაკარგა ფეხი და ვერ გადაადგილდება, არ იქნება სწორი, გამოჯანმრთელება ვუსურვოთ, უმჯობესია მივცეთ გარემო, სადაც განვითარების თანაბარი შესაძლებლობა ექნება. ადამიანს, რომელსაც არ შეუძლია წერა, მეტყველება, ალტერნატიული სტრატეგია უნდა შევთავაზოთ.

„ვბრაზდები, როდესაც ამბობენ შეზღუდული შესაძლებლობები. ეს შესაძლებლობები არ არის, არის შეზღუდული შესაძლებლობა. ვფიქრობ, რომ მე მაქვს საზოგადოებაში ინტეგრაციის შეზღუდვა აქ, ქართულ საზოგადოებაში. ნაკლები ბარიერი მექმნება

საზღვარგარეთ, მაგრამ უნდა ითქვას, რომ მე მე ვარ აქაც და იქაც“ (გიორგი წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

„კონვენციის საფუძველზე უნდა შევემნათ შესაბამისი გარემო, მსოფლიო მიხვდა, რომ მისაწვდომობაზე საუბარი აღარ უნდა იყოს“ (გიორგი 44 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

რესპონდენტების შეფასებით, ინტერნეტმა და სოციალურმა ქსელებმა დიდი როლი ითამაშა საზოგადოების ინფორმირებულობის დონის ამაღლებაში, მაგრამ მაინც ვერ ვიტყვით, რომ ეს საზოგადოების დიდ ნაწილს ეხება. ინტერნეტის და სოციალური მედიის განვითარება ხელს უწყობს შშმ პირების შესახებ ინფორმირებულობის ზრდას, მაგრამ ამ საკითხზე საზოგადოების ინფორმირების დონე ჯერ კიდევ საკმაოდ დაბალია, რაც ხელს უშლის არსებული სტერეოტიპების გადალახვას და სამედიცინო ხედვიდან სოციალურზე გადასვლას. გამოვლინდა ფაქტები, რომელიც ყველა რესპონდენტის შემთხვევაში საერთო იყო, კერძოდ, რესპონდენტების თქმით, საზოგადოებრივი თავშეყრის ადგილებში ისინი, უმეტესად, საზოგადოების მხრიდან სიბრალულს იწვევენ. უსინათლო გოგონამ ხაზი გაუსვა მიმართვის ისეთ უსიამოვნო ფორმებს, როგორცაა „ბრმა“, „ნაკლიანი“, ასევე აღნიშნა, რომ ხშირად უსვამენ უტაქტო შეკითხვებს, მაგალითად, „ვინ გეხმარება, გყავს ვინმე პატრონი?“ და გამაღიზიანებელი რჩევები მომვლელის აყვანის შესახებ.

„შეცოდების მომენტი ბევრჯერ მიგვრძნია, გავცდება თუ არა, შენს გასაგონად ამბობს, საწყალი, როგორ მეცოდება, საცოდობაა ეტლში იჯდეს ასეთი ახალგაზრდა“ (სანდრო 24 წლის, ეტლით მოსარგებლე, სამსახურის მაძიებელი)

„სოციალური ქსელებს აქტიურად ვიყენებ, მეხმარება საზოგადოების განწყობები შევაფასო, ბევრჯერ შემხვედრია შეურაცხმყოფელი კომენტარები შშმ პირების მიმართ, მაგრამ ძირითადად ვეცოდებით“ (გიორგი 44 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

რესპონდენტთა აზრით, საზოგადოების ინფორმირებლობა აღნიშნულ საკითხზე მეტად გაიზარდა, რაც ნელ-ნელა დამოკიდებულებებსაც ცვლის. ადრე, თუ მათ

„ავადმყოფად“ აღიქვამდნენ, ახლა ადამიანების ნაწილი მაინც ხვდება, რომ ასეთი მიდგომა სწორი არ არის. დამოკიდებულების ცვლილების საკითხში დიდი როლი ითამაშა მედია-საშუალებებმა, ასევე შშმ პირების გააქტიურებამ და საზოგადოებაში უფრო ხშირად გამოჩენამ.

„ადრე უჩინარი ვიყავი, გარეთ იშვიათად გამოვდიოდი, ხალხის დაჟინებული მზერა მაწუხებდა. ახლა, შეიცვალა ბევრი რამ, მაგრამ მაინც არის პრობლემები. თუმცა საზოგადოებამ გაიგო, რომ ჩვეულებრივი ადამიანები ვართ“ სანდრო 24 წლის, ეტლით მოსარგებლე, სამსახურის მაძიებელი)

რესპონდენტები საუბრობენ სტერეოტიპებზე, რომელიც შშმ პირების შესახებ გავრცელებულია საზოგადოებაში. ესენია: წარმოდგენა მათზე, რომ უუნაროები არიან. ხშირად მათ განიხილავენ, როგორც ქველმოქმედების ობიექტს. ქუჩაში მათი დანახვისას რეაქციები მსგავსია. მნიშვნელობა არ აქვს რომელი კატეგორიის შეზღუდული შესაძლებლობა აქვთ, საზოგადოების წევრები მათ მიმართ იჩენენ სიბრალულს და თანაგრძნობას.

„საზოგადოება შშმ პირებს უყურებს, როგორც საცოდავს, როგორც არასრულფასოვანს. ყველას უნდა, რომ ლამაზი იყოს, კარგად გამოყურებოდეს. პირველ რიგში, ძალიან დიდი წნეხია, რომ შენ ხარ ეტლით მოსარგებლე. ქალები გიყურებენ, როგორც არასასურველ მამაკაცს, რადგან არ შეგიძლია, რომ ხელში აიყვანო, რაღაც ისეთი გააკეთო. არ გაქვს ისეთი ტანი, როგორც მას მოსწონს“ (გიორგი 38 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

ერთ-ერთი რესპონდენტი საუბრობს სახელმწიფოს როლზე. ამბობს, რომ რთულია საზოგადოებას მოსთხოვო დამოკიდებულების შეცვლა მაშინ, როდესაც საჯარო მოხელეები სტერეოტიპულად აზროვნებენ. ასეთი განწყობების არსებობისას შეუძლებელია პროგრესზე საუბარი, ის პროექტები, რომელიც ხორციელდება, სახელმწიფოს მხრიდან შედეგის მომცემი ვერ იქნება.

„კუს ტბაზე ხშირად ვარ ხოლმე, ამიტომ ყველას ვიცნობ. იქაურმა მეგობრებმა სუფრასთან მიმიწვიეს, სადაც ჩემი სადღეგრძელო დაილია. ერთ-ერთმა პარლამენტარმა მითხრა, რომ მე ვარ ღვთისგან დაჩაგრული, რადგან ეტლით მოსარგებლე ვარ და რომ გადავრჩი, ასეთ მდგომარეობაში ცხოვრების გაგრძელებას უმჯობესი იქნებოდა, მომკვდარიყავი. მსგავს დამოკიდებულებას მიჩვეული ვარ, მაგრამ ორმაგად ცუდია, საჯარო მოხელე რომ ფიქრობს ასე“ (გიორგი 44 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

რესპონდენტების უმრავლესობა ამბობს, რომ შშმ პირები არიან სტერეოტიპების ობიექტები, რაც განსაკუთრებით საზიანოა მათთვის. შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირები წარმოადგენენ დაბრკოლებას სხვა რადგან მათ მუდმივი მზრუნველობა სჭირდებათ, მოითხოვენ განსაკუთრებულ პასუხისმგებლობასა და დაცვას, განსაკუთრებით სუსტები და დაუცველები არიან, სხვებზე დამოკიდებულები, პასიური, უმწეო და ტანჯული ადამიანები. აღიქმებიან არასრულფასოვან ადამიანებად, რომლებსაც სარგებლის მოტანა არ შეუძლიათ, არაადეკვატურები არიან, სექსუალურად უუნაროები, არასექსუალურები. კვლევის პროცესში, როდესაც ისინი საუბრობდნენ პირად ურთიერთობებზე, აღმოჩნდა, რომ მათ არც ისე წარმატებული სასიყვარული ურთიერთობები ჰქონდათ.

„მგონია, რომ საერთოდ ქალად ვერ აღმიქვამენ“ (თაკო 28 წლის, ეტლით მოსარგებლე, სამსახურის მაძიებელი)

„ვის რაში ჭირდება ტვირთად ჩემნაირი მეუღლე?“ (სანდრო 24 წლის, ეტლით მოსარგებლე, სამსახურის მაძიებელი)

შშმ პირთა თვითრეალიზაციის დამაბრკოლებლად გვესახება საზოგადოებაში აღმოცენებული ცრურწმენები. ჩვენი კულტურის ერთ-ერთ მთავარ მახასიათებელს ქალის, როგორც დედის, ხატად წარმოჩენა წარმოადგენს სხვა ნებისმიერ შემთხვევაში მიიჩნევა, რომ ქალი ვერ შედგა.

ჩვენ საზოგადოებას არ აინტერესებს რამდენად წარმატებული ხარ, მათთვის მნიშვნელოვანია გათხოვილი ხარ თუ არა, რადგან ქალის ფუნქცია შვილების გაჩენა

ჰგონიათ. აი, უფრო რთული შემთხვევაა, როდესაც შშმ პირი ხარ. (თაკო 28 წლის, ეტლით მოსარგებლე, სამსახურის მაძიებელი)

„ერთი შეხვედვით, ვერ ამჩნევენ, რაიმე პრობლემა მაქვს თუ არა. როდესაც ეს შესამჩნევი ხდება, ქრებიან. ვფიქრობ, რომ სრულფასოვან ადამიანებად არ აღგვიქვამენ“ (მარიამი 25 წლის, ძვლის დაავადების მქონე, დასაქმებული)

ინტერვიუს პროცესში რესპონდენტები საუბრობდნენ ინკლუზიის არარსებობაზე ბაღებში, სკოლებში, უნივერსიტეტებში და ასე შემდეგ. მათი თქმით, ბავშვი, რომელიც არის შშმ პირი დაბადებიდან, აქვს ნაკლები შანსი, ჰყავდეს მეგობრები. ნაკლები ურთიერთობა იწვევს მეტ ჩაკეტილობას, კომლპექსებს. ასევე, საზოგადოების მხრიდან ჩნდება მიუღებლობა ასეთი ადამიანების მიმართ. მათ ხშირად სმენიათ, რომ მშობლებს არ უნდათ თავისმა შვილმა ისწავლოს შშმ პირთან ერთად, რადგან თვლიან, რომ ისინი აფერხებენ განათლების მიღების პროცესს უუნარობს გამო. ამგვარ ხედვას იწვევს ნაკლები ურთიერთობა, ნაკლები კომუნიკაცია, ნაკლები ინტეგრაცია.

5.3 შშმ პირთა ინტეგრაცია დასაქმების ბაზარზე

გაეროს შშმ პირთა კონვენციის 27-ე მუხლით განისაზღვრა, რომ შეზღუდული შესაძლებლობის მქონე პირს აქვს თანაბარ პირობებში დისკრიმინაციის გარეშე დასაქმების უფლება. მუხედავად ამისა, სამუშაოს ძიების პროცესში შშმ პირები სხვადასხვა ტიპის ბარიერებს აწყდებიან. ესენია: დამსაქმებლის სტერეოტიპული, დისკრიმინაციული დამოკიდებულება, შესაბამისი კვალიფიკაციის არქონა.

შვიდი რესპონდენტიდან ხუთს სამსახური აქვს. აქედან მხოლოდ ერთი მუშაობს საჯარო უწყებაში, დანარჩენი ოთხი - კერძო სექტორში. რესპონდენტების მას შემდეგ დასაქმდნენ რაც შშმ პირის სტატუსი მიიღეს მანამდეც ჰქონდათ სამსახური, მაგრამ რეაბილიტაციის პროცესი იმდენად ხანგრძლივი იყო, რომ მისი შენარჩუნება ვერ მოახერხეს. მათი თქმით, დასაქმება - ეს არის ადაპტაციის გზა. დასაქმების ადგილზე არიან ადამიანები, ვისთან

ურთიერთობაც ეხმარებათ ინტეგრაციის და რესოციალიზაციის პროცესში, თუმცა მნიშვნელოვანია ისიც, თუ როგორ გარემოში მოხვდებიან. საზოგადოების დიდი ნაწილი სტერეოტიპულად აზროვნებს, მათ შორის ის ადამიანებიც, ვისთან ერთად უწევთ მუშაობა. ეს არის ერთგვარი წნეხი, რადგან კონკურენტად არ აღიქვამენ, იკვეთება, როგორც პოზიტიური ასევე ნეგატიური დისკიმინაციის ფორმა. პოზიტიური იმ თვალსაზრისით, რომ თანამშრომლები ცდილობენ მუშაობის პროცესში დაეხმარონ ან მათი საქმე შეითავსონ, რაც შეეხება ნეგატიურ მიდგომას კოლეგები აპროტესტებენ შშმ პირების იქ ყოფნას, რადგან ფიქრობენ რომ შესაბამისი კვალიფიკაცია არ აქვთ. მარის თანამშრომელმა უთხრა, რომ იმავე საქმის გაკეთებას ვერ შეძლებდა, ამიტომ მისთვის რაიმე მარტივი უნდა დაევალებინათ.

„მენეჯერი თანაბრად გვტვირთავს, მაგრამ რამდენიმე თანამშრომელი მაკვირდება, აბა რას როგორ ვაკეთებ, მეკითხებიან, დახმარება ხომ არ მინდა. ვფიქრობ, ჰგონიათ, რომ ვერ შევძლებ“ (ლიკა, 26 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

„თავიდან უცნაურად მიყურებდნენ, მაგრამ ახლა, თითქოს, უხერხულობა გადავლახეთ და შევძელი თავის დამკვიდრება. ვერ ვიტყვი, შშმ პირად არ აღვიქმები მათთვის თქო, მაგრამ ურთიერთობის პრობლემა არ გვაქვს“ (მარიამი 25 წლის, ძვლის დაავადების მქონე, დასაქმებული)

შშმ პირების თქმით, განათლება არის განმსაზღვრელი იმის, რომ კონკურენციის გაწევა შეძლონ დასაქმების ბაზარზე, მაგრამ ნათელია ისიც, რომ განათლების მიღებასთან დაკავშირებული ბარიერები არსებობს. სხვადასხვა პრობლემის მქონე შშმ პირებს განსხვავებული შეზღუდვები აქვთ. ეტლით მოსარგებლები ამბობენ, რომ ხელმისაწვდომობის არარსებობის გამო ვერ ახერხებენ გადაადგილებას. საქართველოში არ არის საზოგადოებრივი ტრანსპორტი ადაპტირებული მათთვის, შესაბამისად, სასწავლო დაწესებულებამდე მისასვლელად აუცილებელია კერძო მანქანა ან ტაქსი.

„განათლების მიღება შეგიძლია მაშინ, როდესაც შეძლებ დაწესებულებამდე მისვლას. მხოლოდ მისვლა არ არის, შენობაში გადაადგილებაც პრობლემას წარმოადგენს. დამხმარე

თუ არ გყავს, დღეის მდგომარეობით შეუძლებელია“ (გიორგი, 38 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დასაქმებული)

„ოჯახის დამსახურებით, უნივერსიტეტი დავამთავრე. ჩემი პროფესიით ვმუშაობ. განათლება რომ არა, ალბათ ვერ დავსაქმდებოდი“ (მარიამი, 25 წლის, ძვლის დაავადების მეონე, დასაქმებული)

უსინათლო რესპონდენტი აღნიშნავს, რომ საქართველოში ჯერჯერობით არ არის ისეთი პირობები ასეთი კატეგორიის შშმ პირებმა შეძლონ უნივერსიტეტში განათლების მიღება. ამ შემთხვევაშიც, სავარაუდოა, რომ შშმ პირთა სოციალური კაპიტალი და ინტეგრაციის დონე მით უფრო მაღალი იქნება, რაც უფრო მეტად მიეცემა მათ განათლების მიღების საშუალება, რადგანაც სწავლის პროცესში უფრო მეტად ექნებათ ურთიერთობა როგორც შშმ პირებთან, ისე იმ პირებთან, რომლებსაც ეს სტატუსი არ აქვთ, შესაბამისად, ისინი შეძლებენ თავიანთი სოციალური კაპიტალის გაზრდას; ასევე წარმატებით დასაქმებასაც.

რესპონდენტები საუბრობენ იმაზე, რომ შშმ პირი თუ დასაქმდა, ეს არ არის მდგრადი პროცესი. ისინი ხშირად ხდებიან დისკრიმინაციის ობიექტები. დასაქმების ადგილზე გარემო არ არის მზად, მიიღოს ისინი. სწორედ ამიტომ, მათ უწევთ სამსახურის დატოვება.

„სამსახურიდან წამოვედი იმიტომ, რომ ვერ გავუძელი. ვგრძნობდი სიბრალულს თანამშრომლების მხრიდან. რამდენჯერმე ფულიც კი შემიგროვეს. ეს შეურაცხყოფელია ჩემთვის“ (თაკო 28 წლის, ეტლით მოსარგებლე, დაუსაქმებელი)

კვლევის შედეგად გამოიკვეთა ტენდენცია, რომ შშმ პირებმა დასაქმება პირადი კონაქტების დახმარებით მოახერხეს. ამბობენ იმას, რომ ძალიან ბევრ აპლიკაციას აგზავნიან. გასაუბრებებზეც ყოფილან, მაგრამ უმეტესწილად ბლოკავდნენ. დამსაქმებელი ცდილობს თავი აარიდოს დამატებით ხარჯებს, რომელიც შეიძლება ამ ადამიანების დასაქმებას მოყვეს. რესპონდენტების თქმით, სახელმწიფო შეღავათებს უწესებს მას, ვინც შშმ პირს ასაქმებს. სწორედ ამიტომ, ის ხარჯები, რაც რჩება, შეიძლება ტრასპორტირებისთვის იქნეს გამოყენებული.

„ჩემი მეგობრის რეკომენდაციით დავსაქმდი, რომ არა ის, ალბათ ვერასდროს შევძლებდი დამოუკიდებლად სამსახურის მოძებნას“ (მარიამი, 25 წლის, ძვლის დაავადების მქონე, დასაქმებული)

„რამდენიმე გასაუბრებაზე ვარ ნამყოფი, მპირდებიან დაგირეკავთო, მაგრამ არავინ შემხმინებია. მახსოვს გასაუბრებაზე პირდაპირ მითხრეს, ჩვენ ეტლით მოსარგებლისათვის შესაბამისი პირობები არ გვაქვს და, შესაბამისად, ვერ შევძლებთ თქვენს აყვანასო“ (თაკო, 28 წლის, ეტლით მოსარგებლე, სამსახურის მაძიებელი)

თავი VI. ღონისძიებები, რომლითაც, შშმ პირების აზრით, უნდა გაუმჯობესდეს შშმ პირების მდგომარეობა

როგორც რესპონდენტებმა აღნიშნეს, მათთან დაკავშირებული უამრავი პრობლემის აღმოსაფხვრელად, აუცილებელია, რომ სახელმწიფომ გაატაროს მნიშვნელოვანი ღონისძიებები და მეტი პასუხისმგებლობით მიუდგეს საკითხს. არარსებობს მათთვის ადაპტირებული ტრანსპორტი, პანდუსები. სადაც კი არსებობს პანდუსები, ისიც პრობლემურია, რადგან დიდი დაქანება აქვს და მისით სარგებლობა სახიფათოა. რამდენიმე რესპონდენტმა გამოყო ბანკებთან და სხვა დაწესებულებებთან დაკავშირებული პრობლემებიც, ამ შემთხვევაშიც არ არსებობს ადაპტირებული გარემო შშმ პირთათვის. ერთ-ერთი რესპონდენტი იხსენებს შემთხვევას, როდესაც იგი აუზზე არ შეუშვეს სწორედ იმის გამო, რომ ის შშმ პირი იყო. როგორც ამ შემთხვევიდან ჩანს, ეს სტიგმა არის ინსტიტუციის მიერ დაწესებული. ვინაიდან რესპონდენტი საცურაო აუზზე არ შეუშვეს სწორედ იმის გამო, რომ იგი შშმ პირი იყო. რესპონდენტთა აზრით, სახელმწიფოზე ბევრი რამაა დამოკიდებული და მათი პრობლემები მხოლოდ შეზღუდული შესაძლებლობები არაა, მათ პრობლემებს ამწვავებს ის გარემო, რომელიც მათ გარშემოა. რესპონდენტთა აზრით, სახელმწიფო აქტიურად უნდა ჩაერთოს მათი პრობლემის მოგვარებაში.

დღესდღეობით, საქართველოში შშმ პირები ნაკლებად ინტეგრირებულნი არიან საზოგადოებაში. მიუხედავად იმისა, რომ სურთ თავი იგრძნონ სრულუფლებიან წევრებად მაინც უჭირთ სოციალური ინტეგრაცია, კარიერული წინსვლა, სოციალურ მოვლენებში

აქტიური ჩართვა, ეს ყველაფერი საზოგადოების ნაკლებად ინფორმირებულობითაც არის გამოწვეული, ბევრმა ჩვენგანმა ისიც კი არ იცის, თუ როგორ მიმართოს შშმ პირებს, მათი მიმართვა ცნობიერი თუ არაცნობიერი, ძალიან ხშირად დამცინავი და შეურაცხმყოფელია(მაგალითად: „ინვალიდი“, „ბრმა“, „ყრუ“ და ა.შ). ამ მხრივ სახელმწიფოს ჩართულობაც ძალიან მნიშვნელოვანი ფაქტორია, ინტერვიუს მსვლელობისას გამოკითხულთა უმრავლესობამ ხშირად ახსენა და ხაზი გაუსვა სახელმწიფოს როლს მათ ცხოვრებაში, მათი დასაქმების თუ სოციალური ინტეგრაციის მხრივ. არსებობს კატეგორია შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირებისა, რომელთაც შეიძლება, მართლაც, ძალიან გაუჭირდეთ რაიმე სახის საქმიანობის ათვისება, მაგრამ საკმაოდ ბევრია ისეთი, რომელსაც ძალიან კარგად გამოსდით სხვა და სხვა სახის ხელსაქმე ან თუნდაც მათემატიკური ანგარიში, მაგრამ სამწუხაროდ მათი დასაქმება საქართველოში არ ხერხდება, დასაქმება და საკუთარი შემოსავლის ქონა კი ძალიან დიდი დახმარება იქნება მათი არა მარტო მატერიალური მდგომარეობის გასაუმჯობესებლად, არამედ მათი სულიერი მდგომარეობის გაუმჯობესების მხრივაც.

დასკვნა

დასკვის სახით უნდა ითქვას, რომ კვლევის ძირითადი მოლოდინები გამართლდა. შშმ პირები არ თვლიან თავს საზოგადოებაში ინტეგრირებულად. ამის მიზეზად ასახელებენ არაადაპტირებულ გარემოს, საზოგადოების დამოკიდებულებას და ინფორმირებულობის ნაკლებობას. როგორც ჩანს რესპონდენტები მეტწილად დამოკიდებულები არიან ოჯახის წევრებზე. მათი აქტივობები პირველად ჯგუფებში არ არის მრავალფეროვანი და ძირითადად შემოიფარგლება ყოველდღიური საქმიანობით, საუბრით, ტელევიზორის ერთად ყურებით და ასე შემდეგ. ემოციური დამოკიდებულება და კავშირები შშმ პირთა და მათი ოჯახის წევრებს შორის საკმაოდ მყარია. ეს მიუთითებს იმაზე, რომ შშმ პირები ფლობენ მაერთიანებელი (bonding) ტიპის კაპიტალს. რესპონდენტების სამეგობრო წრეში ინტეგრაციის დონე ასევე მაღალი იყო. ანალიზის პროცესში გამოიკვეთა ორი სახის ტენდენცია, რომლის მიხედვითაც რესპონდენტთა ერთ ნაწილს ახლო მეგობრების უმეტესობა ახლად შეძენილი ჰყავდათ, ხოლო მეორე ნაწილმა ახლო მეგობართა უმეტესობა ჯერ კიდევ ბავშობაში შეიძინა. რესპონდენტების ჩართულობა მეგობრებთან ერთად უფრო მეტად იყო მრავალფეროვანი, ვიდრე ოჯახის წევრებთან. რესპონდენტების ინტეგრაციის დონე პირველად ჯგუფებში მაღალია, რასაც ვერ ვიტყვით მეორად ჯგუფებზე. კვლევის შედეგიდან ჩანს, რომ შშმ პირები მაერთიანებელ კაპიტალს ნაკლებად ფლობენ. ეს შესაძლოა იმითაც იყოს გამოწვეული, რომ რესპონდენტები ფართო საზოგადოებაში იშვიათად ატარებენ დროს.

კვლევის შედეგებიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ შშმ პირები გარკვეულწილად არიან სტიგმატიზებულნი. ეს განსაკუთრებით თვალშისაცემია, როდესაც ისინი ხვდებიან საზოგადოებაში და იქცევენ ზედმეტ ყურადღებას, გრძნობენ საზოგადოების მხრიდან სიბრალულს, ესმით ხალხის რეპლიკები, რომლებიც მათთვის

შეურაცხყოფელია. რესპონდენტები დაუსაქმებლობის მიზეზად ასახელებენ თავიანთ მდგომარეობას.

ბიბლიოგრაფია

1. სურმანიძე ლ. (26.11.14) მარგინალიზაცია და სტიგმატიზაცია. მასალა წარმოდგენილია კულტურის სოციოლოგიის ლექციაზე, ივანე ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
2. წულაძე ლ.(2008) რაოდენობრივი კლევის მეთოდები სოციალურ მეცნიერებებში. სოციალური მეცნიერებათა ცენტრი
3. მ. მუსხელიშვილი. სამოქალაქო საზოგადოება: შედარებითი ანალიზი. 2006.
4. გაეროს შეზღუდული შესაძლებლობების მქონე პირთა უფლებების კონვენციის (UNCRPD) იმლემენტაციის გაიდლაინი. (კანონმდებლობისა და პოლიტიკის ძირითადი მიმართულებების ცვლილებების სარეკომენდაციო კონცეფცია). 2014.
5. Barnes, C. and Oliver, M. (1993)Disability: A Sociological Phenomenon Ignored by Sociologists.<http://disability-studies.leeds.ac.uk/files/library/Barnes-soc-phenomenon.pdf> {6.16.2015}
6. Humphrey, T. Harris, Poll. (2010) The ADA, 20 Years Later
http://nod.org/assets/downloads/2010_Survey_Americans_Disabilities_presentation.pdf {6.16.2015}
7. Magolioua,N. G. Ttichepolou, A. (2012) EMPLOYMENT STATUS FOR PEOPLE WITH DISABILITIES IN GREECE<http://www.asecu.gr/Seeje/issue18/magoulios.pdf> {6.16.2015}
8. ISSA (2013) სოციალური საცხოვრისის სოციალური პარამეტრების კვლევა სხვადასხვა სამიზნე ჯგუფში.
http://www.issageorgia.com/sites/issa/files/docs/Social_Parameters_of_SH_Final_report_Geo_2010_2013_0.pdf {6.16.2015}
9. Putnam, R. Social Capital: Measurement and
10. Consequences<http://www.oecd.org/innovation/research/1825848.pdf> {6.16.2015}
11. http://www.osgf.ge/index.php?lang_id=geo&sec_id=15&info_id=3079
12. <http://www.nplg.gov.ge/civil/statiebi/samoqalaqo%20sazogadoebis%20funciebi.htm>

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Babilina Darsalia

Barriers to integration of persons with disabilities in Georgian society

Sociology of Culture and Media

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for Degree of Master
in Sociology of Culture and Media

Thesis supervisor: Lia Tsuladze

Phd in Sociology, Associate Professor at Tbilisi State
University

Tbilisi

2017

